

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické teologie a filozofie

Mgr. Petra Švecová

Reflexe kněžského celibátu v současné teologii a kultuře

Bakalářská práce

Vedoucí práce: MUDr. Lukáš Jan Fošum, Dr. Theol.

Praha 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4. 5. 2023

Petra Švecová

Bibliografická citace

Reflexe kněžského celibátu v současné teologii a kultuře [rukopis]: Petra Švecová, vedoucí práce: Lukáš Jan Fošum – Praha, 2023–48 s.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá reflexí kněžského celibátu, která probíhá v současné teologii a kultuře. Toto základní zaměření zasazuje do širšího rámce teologického myšlení o lidské sexualitě. Součástí práce je historický pohled, který souvisí s dnešní systematickou reflexí. Práce si všímá různých způsobů uchopení kněžské identity s ohledem na sexuální zneužívání v církvi. Popisuje teologickou reflexi celibátu a celibátní seminární formace. Všímá si důsledků a limitů jednotlivých přístupů, mj. obrazu žen v textech, které pojednávají o celibátním způsobu života. Tematizuje možnosti propojení se současnou kulturou a společenskými vědami.

Klíčová slova

celibát, kněžská identita, teologická reflexe celibátu v dějinách a současnosti, celibát a vztah k ženám

Abstract

The Bachelor's thesis describes the reflection of priest celibacy in contemporary theology and culture. This topic is part of a wider discussion about human sexuality in theology and history. A part of the thesis includes a historical review which is connected to the current systematic reflection. The identity of priests and the way of speaking about celibacy and priesthood in present theology is very different, the text examines the experience of sexual abuse in the church. The thesis takes notice of the different approaches and possible consequences of them, e.g. the image of women in texts that discuss the celibate way of life. It also observes the possibility of a better connection to the present culture and social sciences.

Keywords

celibacy, priesthood identity, theological reflection of celibacy in history and today, celibacy and relationship to women

Počet znaků (včetně mezer): 98 265

Poděkování

Děkuji své rodině za trpělivost a čas, který mi ke studiu poskytla. Děkuji vedoucímu práce Lukáši Janu Fošumovi za pozorné, laskavé vedení a cenné rady.

Obsah

Úvod.....	6
1. Definice a základní aspekty celibátu.....	7
2. Několik poznámek k dějinnému vývoji celibátu	10
2.1. K reflexi původu celibátu a vývoji v prvních staletích	10
2.2. Další staletí prvního tisíciletí a teoretické ukotvení celibátu	13
2.3. Reformace a římskokatolická církev.....	15
2.4. Katolická identita a celibát dnes	17
3. Důsledky dějinného a teologického vývoje	18
3.1. Sexuální čistota jako otázka disciplíny	18
3.2. Odpovědnost za sexualitu	19
3.3. Sexualita kněze a vztah k ženám.....	20
4. Současná norma a ideál celibátního kněžství	21
4.1. Kněžská formace, lidská a duchovní.....	21
4.2. Tematizace krize kněžství	22
4.3. Kněžský celibát a výchova k lásce.....	25
4.3.1. Celibát a povolání ke kněžství	25
4.3.2. Láska jako argument	26
4.3.3. Výchova k celibátu.....	28
5. Teologie celibátu.....	31
5.1. Teologie celibátu u Józefa Augustyna	31
5.1.1. Láska a tělesnost	31
5.1.2. Láska a intimita	33
5.1.3. Samota a výlučnost kněze	35
5.2. Ontologický a christologický argument	35
5.2.1. Ontologický argument.....	36
5.2.2. Christologický argument.....	37
5.3. Kněz jako zpřítomnění Krista a Bercevillova teologická reflexe	39
5.3.1. Kněžství jako stav a profese.....	39
5.3.2. Teologický ideál a realita lidské zkušenosti	40
5.4. Vztahy ve viditelném společenství církve.....	41
Závěr	44
Seznam použitých zkratk	46
Seznam literatury	47

Úvod

Otázky spojené celibátním životem kněží jsou v rámci římskokatolické tradice církve dlouhodobě reflektovány. Sekularizace společnosti a nedostatek kněží v některých oblastech před církev kladou otázku pro zdobrovolnění kněžského celibátu. Celosvětové rozšíření zpráv o sexuálním zneužívání, kterého se dopustili kněží a zasvěcené osoby žijící v celibátu vedly k tomu, že na počátku 21. století přestalo být toto téma předmětem úzkého okruhu odborníků, naopak se stalo předmětem široké společenské diskuze. Současná debata o celibátu nejenže přesáhla hranice oboru teologie, ale začala proměňovat horizont i způsob myšlení o celibátu. Celibát je od nejstarších dob úzce spojený s úsilím o intenzivní duchovní život. Přestože se s ním setkáváme v různých tradicích (např. v mnišské tradici pravoslaví a v buddhistickém mnišství), je v současné západní společnosti vnímán především jako charakteristický znak římskokatolické církve, protože zde je povinnou podmínkou pro všechny řeholníky a kněze (a také řeholnice).

Spojení celibátu a kněžství, jak je běžné v katolické tradici dodnes, otvírá řadu otázek a nejistot. Celibát je součást životního stavu, bohužel je často vnímán jako přímá příčina zneužívání. Poněkud v pozadí zůstává skutečnost, že důležitou roli hraje propojení celibátu s dalšími faktory; klíčové se jeví otázky spojené s lidským osobním zráním a se specifickou rolí kněze v církvi.

V bakalářské práci bych ráda nastínila různé aspekty reflexe celibátu dnes. Rozdílné dílčí perspektivy, kterými lze téma nahlížet, mohou zároveň obohatit teologickou diskuzi, která představuje klíč k lepšímu pochopení celibátního stavu nejen v současnosti, ale i v jeho dějinných proměnách. Protože duchovní dimenze představuje jeden ze základních prvků, které tvoří podstatu celibátu, studovala jsem pro hlubší porozumění problematice *Slovník spirituality*.¹ Slovníkové heslo *celibát a panenství* je zde rozděleno na historii a současnost. Už v úvodní stati a následně v částech věnovaných současnému stavu autoři upozorňují na problematické výrazové prostředky používané pro jeho popis. Téma celibátu je zpracováno také v *Kodexu kanonického práva*.² I ten je výsledkem procesu reflexe celibátu a jeho dějinného vývoje.

---

¹DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo (eds.): *Slovník spirituality*, Praha: Karmelitánské nakladatelství 1999.

²JAN PAVEL II. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny = Codex iuris canonici*. Praha: Zvon, 1994.

1. Definice a základní aspekty celibátu

Samotná definice podstaty celibátu není zcela snadná. *Kodex kanonického práva* uvádí v kánonu 277: „Duchovní jsou povinni s ohledem na nebeské království zachovávat dokonalou a trvalou čistotu, a proto jsou zavázáni k celibátu, který je zvláštním Božím darem, protože pomáhá snadněji a s nerozděleným srdcem oddat se Kristu a svobodněji se zasvětit službě Bohu a lidem.“³ Tato definice odkazuje na klíčový text z Matoušova evangelia (MT 19,12), který mluví o zřeknutí se manželství pro nebeské království.

Synonymem celibátu je v kánonu 277 výraz čistota. Použití tohoto pojmu pro celibát se však jeví jako potenciálně problematické. *Slovník spirituality* proto poukazuje na dvojnácnost pojmu čistota a podotýká, že: „zákon čistoty se týká všech křesťanů včetně manželů.“⁴ Proto daný text definuje tento stav pouze negativně: „celibátník je ten, kdo neuzavřel manželství.“

Zmíněná definice nevystihuje zcela významové jádro, protože vychází z předpokladu, že výlučným prostorem pro sexualitu je manželský vztah. V převažující současné praxi však manželství není jediným a výlučným prostorem pro fyzickou realizaci sexuality. Podstatou celibátu, jak jej chápe římskokatolická církev, je sexuální abstinence, tj. zřeknutí se jak partnerské sexuality, tak i autoerotických sexuálních praktik. Z těchto důvodů byl celibát v dějinách od počátků úzce propojený s askezí, a to nejen v křesťanství, ale i v dalších náboženských tradicích.

Askezi definuje *Slovník spirituality* obecně jako „souhrn snah, jejichž pomocí chceme dosáhnout pokroku v morálním a náboženském životě“⁵ a uvádí, že „jedna z nejstarších a nejrozšířenějších asketických praktik se týká vztahu tělo – duch“; v obecném významu jde v askezi o tělesnou kázeň, jejímž cílem je umrtvit smysly a vést ke střídmemu životu, jenž redukuje tělesné potřeby (tamtéž). Tento úhel pohledu na celibát byl až do nedávna klíčový; v mnoha ohledech byl často vnímán jako jediný možný.

Ve druhé části kánonu 277 se objevuje doporučení: „Ať duchovní jednají s patřičnou moudrostí s osobami, s nimiž by častý styk mohl uvést v nebezpečí povinnost zachovávat čistotu nebo by se mohl změnit v pohoršení věřících.“⁶ V následujícím kánonu 278 se objevuje doporučení: „Diecézní (světští) klerici mají právo sdružovat se navzájem, aby

---

³DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo (eds.): *Slovník spirituality*, Praha: Karmelitánské nakladatelství 1999, s. 79.

⁴Tamtéž, s. 79.

⁵Tamtéž, s. 40.

⁶Tamtéž, s. 40.

společně usilovali o cíle odpovídající duchovnímu stavu.“⁷ Citované kánony zahrnují základní reflexi důsledků celibátního způsobu života na oblast vztahů. Rozměr vztahovosti, důsledků a specifických obtíží, které s sebou tento způsob života nese, pojmenovává přímo encyklika *Sacerdotalis caelibatus* papeže Pavla VI. z roku 1967. V textu se uvádí, že kněz je pro svůj celibát osamělý.⁸ Proto se v dokumentu doporučuje vydat příslušné instrukce, které by s ohledem na změněné poměry, psychologii a pedagogiku pomáhaly připravovat budoucí kněze. Tento dokument zmiňuje také otázky formace před kněžským svěcením a konstatuje, že život v celibátu představuje neustálý zápas. Podotýká také, že je třeba bránit se tomu, co je nebezpečné; jako hlavní rizika jsou jmenovány citové sklony a náklonnosti srdce, které nejsou dostatečně usměrněné rozumem.⁹ V tomto navazuje na dekret o výchově ke kněžství *Optatam totius* II. vatikánského koncilu, který bohoslovcům doporučuje „naučit se s pomocí božských i lidských prostředků zabudovat život bez manželství do celku své osobnosti tak, že jejich život a práce nejen neutrpí celibátem žádnou škodu, ale spíše naopak získají pevnější vládu nad svým duchem i tělem i plnější lidskou zralost a dokonaleji zakusí štěstí evangelia.“¹⁰

Vlna odhalení sexuálního násilí uvnitř katolického kléru vyvolala intenzivní debaty na téma celibátu v různých oborech. Jako jeden z důležitých prvků současné teologické rozpravy se jeví otázka jeho zdobrovolnění. Historické, sociologické a kulturní aspekty celibátu se tak vedle teologických argumentů stávají předmětem rozsáhlých sporů. Také v Česku se v současnosti vede širší diskuze o možných přístupech k celibátu. Teologická revue *Salve* se ve svých tematicky orientovaných číslech zabývala jak pojmem čistoty, tak i kněžstvím.¹¹ Specifický vstup představuje kniha slovenských autorů Michala Lajchy a Petera Baláže *Tragédie celibátu, mrtvá manželka*. Kniha primárně shrnuje historický vývoj celibátu především do II. lateránského koncilu. Tyto dějinné okolnosti autoři knihy vnímají jako legitimní důvod pro zdobrovolnění celibátu. Po vydání knihy informovala slovenská i česká média o suspendování autorů.¹² Tato situace rozšiřuje rámec kladení otázek spojených s celibátem. Překračuje hranice teologického diskurzu a zasahuje do

---

⁷SC 61

⁸SC 73

⁹SC 77

¹⁰OT 6

¹¹*Salve*, téma Čistota 3/2004, téma Kněžství 2/2010.

¹²<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/cirkev-suspendovala-dva-slovenske-kneze-kteri-zpochybnovali/r~0c4d214ac1a811e88bfaac1f6b220ee8/> (poslední návštěva 14. 6. 2022).

reality života církve, a to nejen v případech sexuálního násilí, kde do situace vstupuje trestní právo.

Intenzita zájmu o téma celibátu je zřejmá i z dalších historických prací, konferencí a diskuzí k tématu. Dějinná ukotvenost a vývoj pochopení celibátu v průběhu historie k tématu nevyhnutelně patří. Také v češtině je k dispozici řada publikací, které mapují dějinný vývoj celibátu z různých perspektiv. Kromě *Tragédie celibátu* slovenských autorů a překladové knihy *Historie celibátu* americké autorky Elizabeth Abbottové (česky 2005), která nevychází z katolické tradice, jsou i širší veřejnosti k dispozici populárně naučné knihy německých církevních historiků, které vycházejí z vědeckého výzkumu autorů. V roce 2000 vyšel česky text *Dějiny celibátu* historika Georga Denzlera a v roce 2020 kniha Huberta Wolfa nazvaná *Celibát*. Poněkud neobvyklou perspektivu v českém prostoru představuje pohled Donalda Cozzense, amerického kněze, profesora a bývalého rektora semináře v Clevelandu. Kniha *Celibát* Józefa Augustyna v mnoha ohledech reprezentuje základní proud přítomný v české církvi a teologii. Není bez zajímavosti, že česká verze internetové encyklopedie Wikipedia, která představuje perspektivu poučeného sekulárního pohledu, ve svých zdrojích odkazuje nejen na texty Abbottové, Denzlera a Augustyna, ale mj. uvádí jako internetový zdroj také *Poznámky k celibátu* Jiřího Skoblíka. Tyto texty představují vedle oficiálních církevních dokumentů důležité prvky současné diskuze v českém kontextu.

2. Několik poznámek k dějinnému vývoji celibátu

V rámci celospolečenské diskuze bývá někdy zpochybňována legitimita celibátu jako takového. Celibátní způsob života je součástí řeholního a kněžského stavu v římskokatolické církvi po mnoho staletí. Zároveň je zjevné, že se dlouhodobě ne vždy daří zprostředkovat lidem za hranicemi církve jeho smysl a vyvolává řadu otázek také uvnitř.

Perspektiva historiků, kteří se zabývají touto tematikou, má vliv na interpretaci historických událostí, které vnímají jako klíčové. Tak jsou úhel pohledu a argumenty Sticklera¹³ odlišné od argumentace Denzlera a Wolfa. Wolfovy a Denzlerovy populárně naučné knihy, které čerpají z jejich odborné historické práce, vyšly i v češtině. Vzbudily ohlas a diskuzi v širším církevně-společenském prostoru. Kniha *Tragédie celibátu, mrtvá manželka* autorů Lajchy a Baláže čerpá právě z této linie reflexe celibátu. V současném kontextu otevírá vydání knihy a s ním spojené sankce vůči autorským osobám kněží otázky týkající se mocenských struktur v církvi a možností vnitrocírkevní diskuze.¹⁴

Wolf konstatuje, že systémová kritika celibátu jako útoku na přirozenost se objevila v době osvícenství a naopak „obhajoba kněžského svobodného stavu se stala symbolem věrnosti papeži a pravověrnosti, jak je patrné z vyjádření papežů devatenáctého a dvacátého století.“¹⁵ Je otázkou, nakolik současná situace odhalování sexualizovaného násilí promění tento interpretační rámec. Důkladnější strukturování otázek týkajících se celibátu a jeho role v církevním společenství by mohla pomoci při hledání dialogu se západní sekulární společností: udržení stávajícího modelu tváří v tvář odhalením posledních let se jeví v některých debatách obtížně pochopitelné, mnohdy až nepřijatelné. Při mapování dějin celibátu se opakovaně objevuje několik klíčových bodů. Jeden z nich představuje hledání východisek v Písmu.

2.1. K reflexi původu celibátu a vývoji v prvních staletích

Základní opora pro celibát se v Písmu nachází v Matoušově evangeliu MT 19,12: „Někteří nežijí v manželství, protože jsou k tomu od narození nezpůsobilí; jiní nežijí v manželství, protože je nezpůsobilými učinili lidé; a někteří nežijí v manželství, protože

---

¹³STICKLER, Alfons M., *O církevním celibátu. Jeho dějiny a teologické základy*. Praha: Česká biskupská konference, 2008.

¹⁴<https://www.noviny.sk/slovensko/374052-exkluzivne-jeden-ze-suspendovanych-knazov-bude-pokraco-vat-vo-svojom-zamestnani> (Cit. 20. 3. 2022)

¹⁵WOLF, Hubert: *Celibát*. Praha: Prostor, 2020, s. 84.

se ho zřekli pro království nebeské.¹⁶ Současně je zjevné, že v novozákonních textech existují ženatí biskupové, kněží i jáhni. Tyto skutečnosti vedou v současnosti k debatám o povinnosti celibátu dnes. Diskuzi o apoštolském původu celibátu shrnuje ve své diplomové práci Klerikální celibát Martin Vincurský.

Problém řešení sporu o „apoštolský původ“ je najmä v tom, že sexuálnu zdržanlivosť apoštolov dokonca aj v manželstve nie je predsa možné definitívne dokázať a ani vyvrátiť. Na základe materiálu, ktorý máme k dispozícii, chce niekto odpovedať na v podstate intímnu otázku, či apoštoli spávali so svojimi ženami. Spýtať osobne sa ich nemôžeme. Ale môžeme, tak ako aj v mnohých iných prípadoch, hodnotiť postoje vtedajšej spoločnosti voči sexualite a rodine, zásady židovského i rodiaceho sa kresťanského náboženstva, a môžeme sa pýtať, aké významné miesto by v tom všetkom mohol či nemohol zastávať celibát. Aj keď dokážeme, že celibát nebol v určitej dobe u danej skupiny ľudí bežný a ani náhodou nebol preferovaný, vždy bude aspoň pre niektorých teoreticky možné pripúšťať aj iné možnosti. Vždy bude možné nejako manévrovať, predkladať hypotézy a takto využívať nepriestupnú temnotu zrejme navždy stratených dejín. A kto vie, čo by nám vlastne povedal apoštol Peter, keby sme od neho chceli vedieť, či spáva so svojou manželkou. Možno by bez váhania odpovedal... Alebo by nám mohol aj odkázať, že nás do toho nič nie je.¹⁷

Jako předchůdce celibátního způsobu života je s odkazem na 1Kor 7, 27–35 vnímán sv. Pavel. Ryšková ve studii o sv. Pavlovi poznamenává: „Se svým postojem upřednostňování celibátu před manželstvím, což u něho bylo dáno očekáváním parúzie a snahou věnovat veškerou energii šíření evangelia, však bezděčně založil novou linii chápání celibátu, totiž jako něčeho, co vede k větší blízkosti s Bohem.“¹⁸ Tento způsob argumentace je živý v církevních dokumentech (a myšlení) dodnes. Na automatické chápání celibátu jako vyšší kvality poukazuje také Cozzens. Uvádí, že: „bílé mučednictví celibátu vystřídalo svědectví o víře prvních křesťanů, kteří byli ochotni položit za svou víru život. Když se historická situace proměnila, hledalo mnoho křesťanů jiný způsob, jak radikálně a ideálně žít evangelium, a celibát se ukázal jako vhodná cesta.“¹⁹

---

¹⁶BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového Zákona*. Praha: Česká biblická společnost, 2005.

¹⁷VINCURSKÝ, Martin: *Klerikální celibát v Čechách a na Morave v době předhusitskéj*, dipl. práce, FF MU 2017, s. 11.

¹⁸RYŠKOVÁ, Mireia; SEIFERTOVÁ, Sylva. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014, s. 100–101.

¹⁹COZZENS, Donald: *Osvobodit celibát*, Praha: Benediktinské arcidiocésní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2008, s. 108.

Pro další vývoj chápání celibátního způsobu života, jeho rozšíření a prosazení v praxi se jeví jako klíčová linie mnišství. Měla na představy o správném pojetí sexuality zásadní vliv a inspirovala první snahy o systematictější regulování života kleriků. V tomto kontextu nelze pominout osobnost sv. Augustina. Historici i morální teologové opakovaně poukazují na to, že Augustinova perspektiva a teologie byly poznamenány jeho osobním příběhem a měla zásadní vliv na vývoj křesťanské sexuální morálky. Zatímco v českém prostředí je debata okolo celibátu převážně viditelná v kontextu historického bádání, v německojazyčném prostoru se zasazuje také do kontextu systematického pojetí sexuality. Z této perspektivy se dějinami sexuality zabýval německý morální teolog prof. Schockenhoff. Ten uvádí, že Augustin chápal radikální změnu postoje k sexualitě jako přiblížení se Bohu a součást vlastní konverze. Od nevázanosti sexuálního jednání Augustina (a jeho přátel) k úplné sexuální abstinenci vede podle Schockenhoffa představa sexu a všeho, co s ním souvisí, jako největší překážky na cestě lásky k Bohu. Právě sexualita tak představuje pouto, které Augustina (a člověka obecně) připoutává k vlastní tělesnosti a touhám po vlastním uspokojení. Schockenhoff spojuje téma celibátu s širšími otázkami lidské sexuality a křesťanskými morálními přístupy v průběhu dějin.²⁰

Také historici reflektují provázanost představ o sexualitě v počátcích křesťanství a její kontinuitě až do současnosti. Denzler uvádí dvoudílnou studii o papežství a povinném celibátu kapitolou, která se věnuje významu pohlavnosti a manželství ve Starém a Novém zákoně a v prvních staletích.²¹ Wolf poukazuje na převzetí aristotelských představ o sexualitě v počátcích křesťanství.²² Také Schockenhoff se zabývá ideálem manželství bez vášně, které redukuje sexuální aktivity na plazení dětí. Tuto linii nachází v díle Klementa Alexandrijského (cca 150–215), a rovněž zde poukazuje na společné rysy s antickou filozofií. Denzler uvádí požadavek zdrženlivosti v kněžském manželství od papežů Damasia (366) až k Řehoři I. (+604). Cozzens podotýká, že právě papež Řehoř I. byl pravnuke a prapranuके předchozích papežů, a zmiňuje, že „Řehoř považoval celibát nahrazující mučednictví za skvělé svědectví o Kristu a evangeliu.“²³ Objevuje se zde

---

²⁰SCHOCKENHOFF, Eberhard. *Die Kunst zu lieben*. Unterwegs zu einer neuen Sexualethik. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder, 2021, s. 125.

²¹DENZLER, Georg. *Das Papsttum und der Amtszölibat. Erster Teil, die Zeit bis zur Reformation*. Stuttgart: Hiersemann, 1976, s. 13.

²²WOLF, Hubert. *Celibát*. Praha: Prostor, 2020, s.40.

²³COZZENS, Donald. *Osvobodit celibát*, Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2008, s. 44.

požadavek, aby ženatí kněží a duchovní žili zcela zdrženlivě, čistě a cudně; aby se při každodenní oběti líbili Bohu. Wolf konstatuje, že tato argumentační linie navazuje na předkřesťanské představy o kultické čistotě kněze.²⁴

Odlišným způsobem nahlíží dějinnou situaci papež Benedikt XVI. v knize *Z hloubi srdce*. Laický charakter Ježíšova hnutí vnímá jako důsledek specifického postavení starozákonního kněžství, které bylo vyhrazeno výlučně kmenu Lévi.²⁵ Ratzinger chápe křesťanské kněžství jako kristologickou interpretaci Starého zákona.²⁶ Také historickou situaci s odkazem na Sterana Heida popisuje odlišně:

Pokud jde o konkrétní formu celibátu ve starověké církvi, je namístě ještě zdůraznit, že ženatí muži mohli přijmout svátost kněžství jedině tehdy, jestliže se zavázali k zachování sexuální zdrženlivosti, tedy k životu v tzv. josefském manželství. Zdá se, že tato situace byla v prvních staletích naprosto normální. Existoval značný počet mužů a žen, kteří byli toho názoru, že žít tímto způsobem a společně se odevzdat Pánu je rozumné a možné.²⁷

2.2. Další staletí prvního tisíciletí a teoretické ukotvení celibátu

Přestože jde o velmi vzdálený časový úsek, je i pro současnou debatu aktuální otázka chápání lidské sexuality a pojmu čistoty. Snaha popsat, jak rozumíme lidské sexualitě a jak ji interpretujeme, se jeví klíčová. Z četných historických pramenů Denzler vyvozuje, že zdrženlivé kněžské manželství, jak k němu nabádali a vyžadovali ho papežové a synody v průběhu dějin, „v mnohých případech, snad dokonce ve většině, zůstávalo zbožnou představou církevních představených.“²⁸ V šestém století se objevuje Justiniánův kodex, který uvádí, že „kněz, který je ženatý a má děti, nesmí být vysvěcen na biskupa. Starost o vlastní děti snadno odvádí kněžského otce od jeho povinností k Bohu a církvi; mimoto je prý v pokušení opatrovat svým dětem církevní majetek.“ Zdá se, že také otázka ekonomických zájmů církve, které se střetávaly se zájmy potomků kněze, vedla k tomu, že byly kněžské děti prohlášeny za nelegitimní a tím i za nezpůsobilé dědit.²⁹

Jednou z třecích ploch, které provázely velké schizma, byl mj. stále více rozdílný pohled na manželství kněží v západní a východní tradici. Východní církev trvala na

---

²⁴WOLF, Hubert: *Celibát*. Praha: Prostor, 2020, s. 40.

²⁵SARAH, Robert, Benedikt XVI: RATZINGER, Joseph. *Z hloubi srdce*: Brno, Hesperion a Kartuziánské nakladatelství, 2020, s. 24.

²⁶Tamtéž, s. 29.

²⁷Tamtéž, s. 24.

²⁸DENZLER, Georg: *Dějiny celibátu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury CDK, 2000, s. 26.

²⁹WOLF 2020, s. 59.

uznání kněžského manželství se všemi právy a povinnostmi. Papež Řehoř VII. (1073–1085), který byl původně mnichem z reformního kláštera Cluny, usiloval o oddělení ženatých biskupů a kněží od jejich žen; zároveň bylo jeho cílem pro vyšší svěcení v budoucnosti přijímat jen celibátní kandidáty. Právě za pontifikátu Řehoře VII. se vytvořilo nové právní povědomí o neslučitelnosti manželství a kněžského úřadu. Vliv mnišské linie na formování světského kléru se i zde jeví jako klíčový.³⁰

Další fáze zákonodárství zasahující kněžský celibát začala II. lateránským koncilem v roce 1139. Tento koncil rozhodl, že klerici, kteří se oženili nebo mají konkubínu, ztrácejí úřad a beneficium.³¹ Jako odůvodnění se zde objevuje téma nečistoty manželství. Podle kánonu 7 mají být uzavřená manželství prohlášena za neplatná. Měla být proto zrušena a viníkům bylo uloženo pokání. Cozzens uvádí, že přibližně tucet papežů v prvním tisíciletí byli synové kněží, nešlo tedy o výjimky.³² II. lateránský koncil zároveň rozhodl, že synové kněží nemají sami být kněžími. Dodnes platí, že jestliže nějaký kněz uzavře manželství, je považováno za církevně neplatné. Denzler poznamenává, že žádný jiný zákon nemusel být tak často, a tak důrazně připomínán a zostřován nejrůznějšími tresty jako tento požadavek. Také III. a IV. lateránský koncil (1179 a 1215) kritizují a odsuzují nedodržování celibátu.³³

Jako příklad z našeho regionu se uvádí Synoda v Olomouci (1342). V dokumentech této synody se kněžím výslovně zakazuje účast na svatebních slavnostech jejich vlastních dětí, s odůvodněním, že přispívá spíše k jejich ostudě než cti. Jako problematický se jeví také vztah církevní instituce k ženám a dětem kněží, často byly sankce pro rodinu tvrdší než pro samotného kněze.³⁴

Autoři Lajcha a Baláž se věnují především období prvních staletí křesťanství. Čerpají z linie historické kritiky a upozorňují na propletení některých prvků antického myšlení o sexualitě s křesťanskou morálkou prvních staletí. Věnují se jednotlivým osobnostem, jako je Tertullián, Órigenés, sv. Cyprián, Řehoř z Nyssy, Ambrož, Jeroným aj.

Historická otázka vyžadování celibátu jako institucionálního závazku úzce souvisí s teologickou argumentací pro tuto kvalitu, případně proti ní. V dějinném vývoji byla

---

³⁰DENZLER 1976, s. 64-65.

³¹DENZLER 2000, s. 29.

³²COZZENS 2008, s. 44.

³³DENZLER 2000, s. 28.

³⁴DENZLER 2000, s. 32.

neoddělitelně propojená s představami o sexualitě jako takové, měla proto vliv na formování ideálu manželství, tak i na sexuální morálku křesťanů žijících v manželství.

2.3. Reformace a římskokatolická církev

Když v roce 1517 vystoupil Martin Luther se svými snahami o reformu církve, doporučil mj. stávající celibátní zákon ignorovat. Také tato skutečnost snadno směřuje k vnímání celibátu jako zásadního prvku katolické víry a tradice. Na požadavky reformace, ke kterým patřilo vedle přijímání z kalicha právě také manželství kněží, reagoval Tridentský koncil (1545–1563).

24. zasedání Tridentského koncilu konané roku 1563 formuluje v kánonu 10 vztah mezi manželstvím a celibátním způsobem života: „Kdo by prohlásil, že je třeba dávat přednost stavu manželskému před stavem panenským nebo celibátem a že není lepší a blaženější zůstat ve stavu panenském nebo celibátu než se spojit v manželství, ten nechť je vyobcován.“³⁵ Tento výrok je srozumitelný právě v kontextu historických událostí a tlaků své doby, současně však nastavuje jasnou normu pro hierarchizaci životních stavů. Žít v celibátu je lepší než žít v manželství, tato norma je stále přítomná i v současném uspořádání církve.

Dalším důsledkem snahy o reformu, kterou ve své době představoval Tridentský koncil, bylo zřízení kněžských seminářů. Zde vzniká základ modelu formace budoucích kněží, který je v katolické církvi běžný dodnes.

V následujících staletích papežové opakovaně rozhodovali ve prospěch povinného celibátu kněží, který byl i v novější historii místem sporů. Papežové Řehoř XVI. (1831–1846) a Pius IX. (1846–1878) chápali snahy o odstranění celibátu jako důsledek rozmařilosti, nedostatku cti a podlehnutí vábení zlých rozkoší. Panenský stav považovali za nadřazený stavu manželskému (dokument *Syllabus errorum*, 1864). Denzler uvádí, že při I. vatikánském koncilu (1869–1870) se tohoto tématu zúčastnění dotýkali s nevolí, hlasy pro uvolnění celibátu nezazněly, a mnozí účastníci naopak požadovali, aby bylo se vši rozhodností potíráno zlo konkubinátu.

Papež Pius X. (1903–1914) varoval v encyklice *Pascendi dominici gregis* před „zkaženými hlasy, které si politováníhodným způsobem přejí, aby byl zrušen samotný posvátný kněžský celibát“.³⁶ Papež Pius XI. (1922–1939) pokračoval v dané linii a mluvil

---

³⁵HRDINA, Ignác Antonín a DUKA, Dominik. *Dokumenty tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 206.

³⁶DENZLER 2000, s. 136.

o celibátu jako o zářivém drahokamu katolického kněžství. Pius XII. (1939–1958) kladl velký důraz na čistotu, také u něj se objevuje argumentace o vyšší hodnotě panenství, které převyšuje manželství. Jan XXIII. (1958–1963) uvedl v jednom rozhovoru, že celibát není dogmatem, protože ho Písmo svaté nepředepisuje, přesto však vysoká důstojnost kněze a závažnost tradice představovaly klíčové argumenty pro zachování stávajícího pojetí celibátu. Tohoto způsobu reprezentace kněžství si ve své práci všímá brněnský historik Petr Husák. Zabývá se kněžskou identitou a jejím utvářením, konkrétně u tří výrazných kněžských osobností: Antonína Stríže, Emanuela Masáka a Dominika Pecky. Husák se věnuje otázkám stavovské výlučnosti kněze, ale i kněžské samoty a závazku celibátu. Wolf kritizuje spirituální nadhodnocení a pseudozbožštění kněze, které se výrazně objevuje od přelomu 19. a 20. století.

Před II. vatikánským koncilem (1962–1965) se objevily pokusy o změnu celibátního nařízení. Hlavním důvodem byl další nárůst počtu kněží, kteří se kvůli sňatku museli vzdát svého úřadu. Denzler uvádí, že však nakonec nebylo možné vést ani zde o celibátu řádnou debatu, podobně jako na předcházejících koncilech. Do dění zasáhl svým dopisem papež Pavel VI., k tématu byla povolena pouze písemná podání. V této situaci hájil patriarcha Maximos IV. Saigh v písemném stanovisku „paralelní apoštolskou tradici kněžství, které na sebe vzalo svazek posvátného manželství.“

Historické zkoumání teologických diskuzí a jejich vztahu k magisteriálním výrokům v průběhu 20. století poukazuje na skutečnost, že některé z nich byly vydány bez možnosti diskuze. To se týká také *Dekretu o kněžích (Presbyterorum ordinis)*. II. vatikánský koncil však umožnil, aby jáhenské svěcení mohli přijímat ženatí muži. Tato změna znamenala ignorování kultické motivace, kterou se doposud zdůvodňovala neženatost vyšších kleriků.

V roce 1967 následovala encyklika *Sacerdotalis Caelibatus* papeže Pavla VI. V témže roce proběhla všeobecná biskupská synoda k tématu kněžství, ani zde nesmělo být téma speciálně diskutováno. Zvláště naléhavý se jevil nedostatek kněží v latinskoamerické církvi. Denzler uvádí, že mezitím stále stoupal počet kněží, kteří se oženili a vystoupili z církevních úřadů.

Papež Jan Pavel II. posílil spirituální obraz kněze mj. apoštolským listem *Pastores dabo vobis*, hlavním argumentem bylo přesvědčení o celibátu jako Božím daru pro niterné spojení s Kristem a k totálnímu nasazení pro Boží království. Cozzens shrnuje působení

Jana Pavla II. v otázce celibátu těmito slovy: „Během svého dlouhého pontifikátu jasně ukázal, že celibátní disciplína není předmětem k diskuzi.“³⁷

2.4. Katolická identita a celibát dnes

Trvání na povinném celibátu v římskokatolické církvi je všeobecně známé. Opakované pokusy vést diskuzi na toto téma ze strany některých biskupů a teologů byly zamítnuty také proto, že jsou vnímány jako zdroj ohrožení jednoty církve.

Vlnu očekávání a diskuzí vzbudila exhortace papeže Františka *Querida Amazonia*, která reflektovala duchovní a eucharistickou nouzi místních obyvatel. Wolf ve své práci argumentuje pro zdobrovolnění celibátu právě nedostatkem kněží, který podle něj souvisí s povinným celibátem. Eucharistie tak má dle Wolfa přednost před tradicí celibátu, protože je nutnou podmínkou spásy, zatímco celibát nikoli.³⁸

Zcela opačně reflektují situaci kardinál Robert Sarah a papež Benedikt XVI. Dle Sarahy by svěcení ženatých mužů představovalo „pastorační katastrofu a zastření smyslu kněžství“,³⁹ protože manželkou kněze je církev, za kterou se kněz obětuje. Sarah uvádí osobní zkušenost radosti africké vesnice, která v knězi rozpoznává Krista manžela a tuto vděčnost ze sebeobětování kněze vyjadřuje explozí radosti, jídlem, zpěvem a tancem.⁴⁰

V Evropě se v současnosti na diskuzi o celibátu, sexualitě a sexuální morálce v katolické církvi výrazně podílí projekt německé církve Synodální cesta.⁴¹ Tato iniciativa usiluje o širší diskuzi na téma sexuální morálky a jejího propojení s výkonem moci v církvi.

Téma kněžského celibátu zasahuje více aspektů. Zkoumání historického vývoje otázky a jeho systémových důsledků se týká církevní normy v minulosti i dnes. Složitý historický vývoj umožňuje vidět různé vzorce myšlení i zkušenosti týkající se nejen celibátu samotného, ale i lidské sexuality. Tyto struktury mají (a také v minulosti měly) konkrétní důsledky a vliv nejen na životy kněží, ale i lidí žijících v manželství, jejichž formátory duchovní jako zpovědníci jsou.

---

³⁷COZZENS 2008, s. 53.

³⁸WOLF 2020, s. 138.

³⁹SARAH, RATZINGER 2020, s. 51.

⁴⁰SARAH, RATZINGER 2020, s. 51.

⁴¹<https://www.synodalerweg.de/>

3. Důsledky dějinného a teologického vývoje

Komplexní historický vývoj celibátu a s ním spojená teologická argumentace v současnosti vyvolávají řadu otázek. Jednak se v širší teologické reflexi objevuje kritika skutečnosti, že dějinný vývoj a z něho vyplývající stav nebyl až do nedávné minulosti v obecném povědomí příliš známý. Rozhodnutí s ním spojená se zpětně jeví jako obtížně srozumitelná a/nebo problematická. Kromě knihy autorů Lajchy a Baláže se kritika objevuje i v křesťansky orientovaných médiích.⁴² Součástí této diskuze je i otázka, nakolik byl (a je) celibát chápán jako prostředek vymezení identity vůči jiným denominacím.

3.1. Sexuální čistota jako otázka disciplíny

Předmětem diskuze i zkoumání se stává také argumentace používaná pro vyžadování celibátu. Někteří historikové poukazují na to, že v mnohém navazuje na židovské náboženské představy i vliv helénské kultury. Argumenty používané i v současnosti tak podle nich vycházejí z různých dějinně podmíněných koncepcí sexuality. Wolf poukazuje na archaickou představu kultické čistoty vycházející z židovství, kde je za hlavní zdroj znečištění považováno vše, co nějakým způsobem souvisí se sexualitou. Pro kněze je v tomto způsobu chápání znečišťující jakýkoliv kontakt se ženou.⁴³ Jestliže současný kodex mluví o dokonalé a trvalé čistotě v celibátu, použití výrazu čistota v oblasti sexuality evokuje právě tento způsob uvažování.

Denzler poukazuje na představy o asketické čistotě řecké a římské antiky, kde bylo sebeovládání chápáno jako vítězství ducha nad tělem, a jako takové bylo vysoce ceněno. Zároveň vnímá tento způsob chápání sexuality v dějinách i současnosti církve jako trvale přítomný: „Především stoická etika, která smysl sexuality viděla výhradně v plození potomků a sexuální slast hodnotila jako něco zlého, působí v církvi dodnes.“⁴⁴ Jiní autoři chápou problematický a spíše záporný vztah k tělesnosti jako důsledek osvícenství, nikoli platonismu. Pinckaers uvádí, že „fyzická a biologická stránka člověka je tak naprosto odříznuta od rozumu a mravního řádu.“⁴⁵ Podle Pinckaerse jde o mentalitu doby, kdy přílišný důraz na rozum vede k pohrdání tělem jako pouhou biologickou funkcí.

---

⁴²https://www.christnet.eu/clanky/6512/proc_nam_to_nikdy_nerekli_celibat.url (staženo dnes 20. 3. 2022)

⁴³WOLF 2020, s. 40.

⁴⁴DENZLER 2000, s. 63.

⁴⁵PINCKAERS, Servais: *Prameny křesťanské morálky: její metoda, obsah, dějiny*. Praha: Krystal OP, 2022, s. 401.

3.2. Odpovědnost za sexualitu

V souvislosti s těmito úvahami vyvstávají otázky, jakým způsobem do křesťanského pojetí askeze jako tělesné kázně zasáhly tendence rozdělující lidství na tělesné jako nižší či potenciálně ohrožující jeho vyšší duchovní rozměr a jak se s tímto dědictvím křesťanství v římskokatolické tradici v různých etapách až do současnosti vyrovnává. Stále více se dostává do povědomí širší katolické veřejnosti skutečnost, že diskuze na toto téma jsou součástí nejen historické, ale i teologické reflexe po řadu desetiletí. Na to poukázal teolog Zdeněk Eminger, když publikoval proslov P. Františka Jana Kroihera, jehož tématem byly otázky týkající se z dobrovolnění celibátu. Tento text, který vznikl před více než sto lety, v mnoha ohledech předjímá současnou diskuzi, když argumentuje pro jeho z dobrovolnění. Zároveň obsahuje některé postoje, které se z dnešní perspektivy jeví jako problematické. V Kroiherově textu se objevuje téma odpovědnosti za porušení celibátu. „Není to vždycky vina kněze, jestliže on klesne, v mnohem větším počtu procent je to kněz, který je sveden, a ne který svádí.“⁴⁶ Toto konstatování klade především otázku po odpovědnosti za případné porušení celibátní disciplíny; tuto odpovědnost Kroiher do značné míry přenáší na ženskou osobu, výrok zároveň obsahuje obecnější postoj k ženám. Ženy nahlížené touto optikou se jeví především jako potenciální svůdkyně. Obdobný úhel pohledu lze najít v textu Jiřího Skoblíka, který se týká dějin celibátu. „Jak důležitou věcí je celkové uspořádání života, existenční zabezpečení, ukazuje historie. Nižší klérus byl v dřívějších staletích nezřídkna na velmi nízké sociální a ekonomické úrovni. Nutné prostředky k životu si opatřoval rolnickou prací a k tomu potřeboval pracovní sílu. Nejpřirozenější pomocí byla žena, kterou motivoval erotický vztah ke knězi.“⁴⁷ Podobná všeobecná hodnocení vztahující se k ženám a silný hodnotící důraz na sexualitu žen, kladou otázku, jakými způsoby ovlivňovala celibátní formace vztah k ženám v duchovní péči a pohled na ně nejen v náboženské praxi, ale i v její teologické reflexi. Tato dvě témata spolu úzce souvisejí.

---

⁴⁶https://www.christnet.eu/clanky/6611/o_zdobrovolneni_celibatu_a_knezskem_manzelstvi.url (poslední návštěva 20. 6. 2022)

⁴⁷<http://ktf.cuni.cz/~skoblik/komentare/celibat.htm#obsta> (poslední návštěva 20. 6. 2022).

3.3. Sexualita kněze a vztah k ženám

V tomto kontextu lze chápat i doporučení kánonu 277: „Ať duchovní jednají s patřičnou moudrostí s osobami, s nimiž by častý styk mohl uvést v nebezpečí povinnost zachovávat čistotu nebo by se mohl změnit v pohoršení věřících.“⁴⁸ Ve formulaci kánonu se objevuje nepřímé označení osoba, v souvislosti se zachováním čistoty však lze předpokládat, že se text vztahuje především k ženským osobám. Problematika homosexuálních vztahů se v církvi otevřela až v pozdějších diskuzích. Také zde je v jádru výpovědi varování před potenciálním ohrožením kněžské integrity ze strany (převážně) ženských osob. V teologické reflexi konce 20. století lze najít také vstřícnější přístup k ženám, i uchopení vztahů mezi ženami a kleriky (či bohoslovci): „Dnešní a zítřejší profil křesťanské ženy musíme hledat dnes a zítra. Dílčích problémů přežívá přece ještě celá řada: nejen uplatnění v církevním životě, ale také výchova dívek k modernímu křesťanskému typu ženy, soužití v manželství při zachování obou osobností, zdravě vyladěný vztah neprovdaných žen k mužskému světu vůbec a ke kněžím zvláště atd.“⁴⁹ Přesto zůstává téma teologického a kněžského obrazu žen v současné české teologii i v první polovině 21. století bez hlubší reflexe.

Témata, která vystupují v různých etapách dějinného vývoje celibátu do popředí, zasahují široké spektrum otázek pro teologickou reflexi lidské sexuality jako takové a mají důsledky ve vztahu církve a teologie k ženám (a také k teologickému obrazu žen v rámci římskokatolické církve). Jeden z pokusů o komplexní a systematický přístup k tématu představuje kniha *Celibát* Jozefa Augustyna. Text vychází primárně z církevních dokumentů a také z teologie papeže Jana Pavla II.; reprezentuje tak jeden z přístupů současné církevní formace.

---

⁴⁸De FIORES, GOFFI 1999, s. 79.

⁴⁹MÁDR, Otto. *Slovo o této době*: Praha, Zvon, 1994, s. 75.

4. Současná norma a ideál celibátního kněžství

Hlavním tématem knihy *Celibát* Józefa Augustyna je seminární výchova budoucích kněží. Autor text strukturuje do čtyř částí, první se týká kněžské formace obecně, představuje celkový rámeček. Další části podrobněji rozebírají dílčí tématické okruhy.

4.1. Kněžská formace, lidská a duchovní

První část knihy *Celibát*, nazvaná *Kněžská formace – lidská a duchovní*, představuje základní východiska autorova uvažování. Augustyn vsazuje formaci do celku lidského dozrávání. Jako důležité uvádí citové zrání, které uschopňuje člověka udržovat vztahy s druhými. Současně podotýká, že „nejde především o předávání psychologických informací rozlišování povolání k celibátu,⁵⁰ ale je důležité, aby si kandidáti kněžství uvědomili svět svých zraněných emocí a pracovali na jeho uspořádání. Mezi hlavními tématy uvádí strach a pocity viny vyplývající z dosavadní výchovy poznamenané atmosférou mlčení a zákazů a vlastní nezdravé postoje a chování. Jako prostředek doporučuje autor s odkazem na exhortaci *Pastores dabo vobis* Jana Pavla II. hluboký vhled bohoslovce do vlastního nitra a motivů jednání. Čím hlubší sebepoznání, tím více roste možnost žít ve svobodě.⁵¹ Nástrojem pro zrání by měl být celek seminární formace, autor však upozorňuje, že „důraz na rigoristické dodržování řádu, na vnější úkony zbožnosti, na povinné rozhovory v duchovním vedení obvykle vyvolává náboženský ritualismus a ten se může velice nebezpečně projevat v pozdějším kněžském životě.“⁵² Současně dodává, že je zde velké množství práce, protože často dochází k nedostatečné upřímnosti a otevřenosti v dialogu s představenými a spirituály zvláště v emocionální a sexuální oblasti. Autor konstatuje, že se v minulosti příliš zdůrazňovala praktická příprava a kněžství mělo i rozměr společenské funkce. Oproti tomuto přístupu klade Augustyn velký důraz na celibát jako následování Ježíše v jeho naprosté výlučné odevzdanosti Otci a v jeho službě lidem. Jako cíl popisuje proměnu seminárního *musíš a jsi povinen* v osobní *toužím a chci*, které je možné prožít pouze díky milosti povolání.⁵³

Také pro Cozzense, který podobně jako Augustyn ve svých textech vychází ze zkušenosti formátora budoucích kněží, představuje téma milosti povolání jedno

---

⁵⁰AUGUSTYN, Józef. *Celibát: jeho duchovní předpoklady a bohatství a jak k němu správně vychovávat*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 19.

⁵¹Tamtéž 2000, s. 25.

⁵²Tamtéž 2000, s. 27.

⁵³Tamtéž, s. 26.

z klíčových prvků. Na rozdíl od Augustyna tkví pro Cozzense problém ztráty věrohodnosti celibátu v „pokusu církve nařizovat charisma.“⁵⁴ Cozzens na rozdíl od Augustyna rozlišuje povolání ke kněžství a k celibátu. Mluví o „kněžském balíčku“,⁵⁵ kdy seminaristé mohou zažívat povolání ke kněžství jako silné a trvalé, totéž však nezažívají ohledně celibátu. Protože je však obojí vzhledem k historickému vývoji a tradici neoddělitelně spojeno, převládá povolání ke kněžství. Z těchto východisek pak plyne rozdílný přístup a hledání řešení při obtížích a krizích seminaristů či svěcených kněží.

4.2. Tematizace krize kněžství

Cozzensovo teoretické východisko rozlišuje charisma celibátu a charisma kněžství. Z nesouladu mezi oběma kvalitami vzniká krize, která má v současné církvi konkrétní projevy a strukturní rysy.

V Augustynově pojetí jsou nesnáze celibátního života vnímány především jako osobní selhání jedince. Okamžiky krizí a vnějších nesnází vyvolávají podle Józefa Augustyna větší potřeby a touhy v emocionálně sexuální oblasti. Krize jsou podle autora důsledkem nedostatečného pocitu kněžské totožnosti, proto u mladých kněží dochází ke ztrátě vědomí kněžského poslání.⁵⁶ Augustyn uvádí, že mladí, citově a duchovně nezralí lidé jsou až příliš ukvapeně pověřováni plněním kněžských úkolů dříve než si stačí vybudovat základ lidské dospělosti. Jako stavební kameny této dospělosti uvádí: „zkušenost Boha jako dárce života, zkušenost hříchu a odpuštění, svátost smíření a hledání Ježíše, aby člověk mohl žít ve vnitřní jednotě.“⁵⁷ Tyto tři body jsou zároveň podstatou duchovní formace. Vnitřní jednota s Ježíšem je pro Augustyna podstatou prožívání kněžské identity. Zde autor odkazuje na dokument *Pastores dabo vobis* a poukazuje na nutnost formace ke kněžství pro všechny věřící, nejen pro kněze samotné. Nejde však o formaci všeobecného kněžství plynoucího ze křtu, ale o kněžství svátostné.

O ztrátě hlubokého smyslu (svátostného) kněžství a jeho krizi mluví v knize *Z hloubi srdce* také Robert Sarah. Podle tohoto autora vidí (nebo by měli vidět) křesťané v knězi Krista, který se za ně vydal, nikoli jen omezenou osobnost s jejími kvalitami a chybami.

---

⁵⁴COZZENS 2008, s. 12.

⁵⁵Tamtéž, s. 95.

⁵⁶AUGUSTYN 2000, s. 31.

⁵⁷Tamtéž, s. 30.

Tuto zkušenost uvádí Sarah jako klíčovou, bez ní se celibát stává těžkým břemenem.⁵⁸ Tento pohled ještě rozšiřuje pole otázek spojených s tématem kněžství a krize. Cozzens mluví o konkrétní situaci konfliktu mezi kněžstvím a celibátem a Augustyn zmiňuje obecně lidské krize konkrétních osob jako situace, ve kterých seminarista (nebo kněz) zažívá potřebu citové a sexuální blízkosti. Pro Sarah je klíčový zážitek vnímání kněze jako Krista věřícími, úzké sepětí Krista a kněze, který jej reprezentuje. Pro kardinála Sarah je tato viditelnost lékem na současnou krizi kněžství.

Augustyn podržuje rozdělení na formaci lidskou a duchovní. Podobně jako Sarah zdůrazňuje duchovní formaci coby úzké spojení s Kristem. Podstatou duchovní formace je hledání Ježíše, aby člověk mohl žít ve vnitřní jednotě s ním. Proto klade důraz na intimní vztah k Ježíši: „V Kristu objevuje bohoslovec a pozdější kněz svůj bezprostřední vzor a nejvyšší ideál, který touží následovat vlastním životem.”⁵⁹ V textu však není zcela zřejmé, jak má intimní jednota s Kristem vypadat; jednu možnou odpověď nabízí Robert Sarah, když osobu kněze v perspektivě věřících do značné míry ztotožňuje s Kristem nejen v rámci liturgického slavení, ale v celém životě kněze. U Sarah přestává být Kristus nejvyšším ideálem a vzorem k následování každého křesťana, ale je mnohem výrazněji speciálně vyhrazen pro kněze, který Krista ztělesňuje svým životem.⁶⁰

V oblasti duchovní formace Augustyn dále poukazuje na důležitost modlitby mlčení, kde se lze setkat s vším, před čím sami ve svém nitru nejčastěji utíkáme. Dalším zásadní bod představuje eucharistie, ve které je lidská láska zbožšťována. Eucharistie „vybízí kněze, aby miloval svěřené beránky stejně jako Kristus a po vzoru Mistra byl připraven položit za ně svůj život.”⁶¹

Formace zahrnující tyto prvky lidského a duchovního zrání vede k rozlišování kněžského povolání, které by mělo mít integrální povahu. Rozlišování má podle Augustyna několik dílčích kroků: 1. rozlišování osobní zralosti, 2. rozlišování postoje strachu, 3. rozlišování duchovního života. Tyto dílčí kroky posléze vedou k celkovému rozlišování povolání ke kněžství. Povolání ke kněžství tedy zahrnuje povolání k celibátu, rozlišování života ve společenství a rozlišování povolání k poslušnosti.⁶²

---

⁵⁸SARAH, RATZINGER 2020, s. 55.

⁵⁹AUGUSTYN 2000, s. 38.

⁶⁰SARAH, RATZINGER 2021, s. 53.

⁶¹AUGUSTYN, s. 45.

⁶²AUGUSTYN 2000, s. 45.

V závěru kapitoly Augustyn znovu konstatuje nutnost plné otevřenosti kandidáta vůči zповědníkovi, spirituáloví a rektorovi semináře, protože ti nesou odpovědnost za jejich přípravu na kněžství.⁶³ Autor dále uvádí, že pokorná poslušnost vyžaduje překonání strachu z autority, a odvolává se na dokument *Pastores dabo vobis*: „Tato podrobenost nositelům církevní autority neobsahuje nic ponižujícího, nýbrž nutně prýští z odpovědné svobody kněze.“⁶⁴

Jeden z klíčových prvků, které v této části Augustynova textu zaznívají opakovaně, je souvislost mezi strukturovanou, institucionální formací a otevřeností budoucího kněze. Souvisí s výzvami k důvěře a intimitě osobních sdělení. Augustynův text očekává velkou osobní a intimní otevřenost a vydanost seminaristů vůči nadřízeným, ti jsou vnímáni zcela automaticky jako autority, jimž je třeba se svěřit a spolehnout se na ně, právě s odkazem na zmíněný dokument Jana Pavla II.⁶⁵

Zde se objevuje zřetelný rozdíl mezi pohledem Cozzense a Augustyna jako dvou osobností působících v seminární formaci. Cozzens uvažuje nad mocí biskupa nad osobními životy svěcených kněží. Otevírá otázky spojené s vydaností budoucího či svěceného kněze ve stávající struktuře církve. Mluví o „pseudootcovském rodinném poutu, souvisejícími klerikálními hrami“⁶⁶ a křehké hranici mezi mocí, která byla nadřízeným propůjčena, a ovládním druhých. V kapitole nazvané Celibát jako moc mluví o skleníku klerikální kultury, ve kterém je obtížné vytvořit si ke svému biskupovi vztah jako k jinému dospělému, a ne jako k řediteli školy. V případě seminární formace je toto téma podobně naléhavé. Cozzens se dotýká velmi citlivého tématu vnitrocírkevní autority jako moci, která ovládá a nařizuje. Klíčem k takové moci je pro něj právě celibát (spíše než svěcení), protože právě ten ustanovuje „pseudootcovské rodinné pouto.“⁶⁷ S důvěrou a poslušností souvisí také otázka kariérního postupu v církvi. Cozzens tvrdí, že kdyby celibát nebyl povinný, podstatně by se změnila mocenská i emocionálně–psychologická dynamika vzájemných vztahů mezi kněžími a biskupy.⁶⁸ Ukotvení kněží v partnerských a rodinných vztazích by představovalo určitý korektiv institucionálních mocenských tlaků, které mají současně nahrazovat rodinnou strukturu.

---

⁶³Tamtéž, s.51.

⁶⁴Tamtéž, s. 53.

⁶⁵Tamtéž, s. 53.

⁶⁶COZZENS 2008, s. 90.

⁶⁷Tamtéž, s. 91.

⁶⁸Tamtéž, s. 89.

4.3. Kněžský celibát a výchova k lásce

Další část knihy, nazvaná *Kněžský celibát a výchova k lásce*, představuje jedno z klíčových míst Augustynova přístupu. V několika dílčích kapitolách se autor zabývá řadou důležitých témat. K centrálním patří vztah celibátu a povolání ke kněžství, sexuální výchova a výchova k celibátu, a také teologie celibátu. Z nich pak vyplývají důsledky pro pastorační působení kněze, k nimž patří mj. vztah k ženám a téma duchovního otcovství.

4.3.1. Celibát a povolání ke kněžství

Zatímco pro Cozzense tvoří celibát a kněžství dvě různé veličiny, které mohou tvořit jednotu, ale lze je i rozdělit, je pro Josefa Augustyna povolání ke kněžství a k celibátu nerozlučně spojené. Cozzens odlišuje celibát jako charisma a jako povinnost. V kapitole týkající se povinnosti argumentuje poukazem na problematičnost historického vývoje,⁶⁹ tentýž argument používá Augustyn, když konstatuje, že celibát nepatří k podstatě kněžství, ale k tradici a vůli latinské církve.⁷⁰

Augustyn uvádí, že seminarista má toužit po celibátu jako daru, který chce žít ne kvůli kněžské roli, ale kvůli intimnímu vztahu s Kristem a církví. Tento intimní vztah ke Kristu má mít podobu lásky: „Láska ke Kristu jako Ženichu se může stát seminaristovi a knězi zdrojem vnitřní síly, jež mu pomůže podřídit všechny jeho lidské potřeby a touhy spojené s erotickou a sexuální láskou lásce větší.“⁷¹ Na rozdíl od Cozzensova přístupu není pro Augustyna samotná touha po kněžství dostatečnou podmínkou kněžského povolání.

Jozef Augustyn argumentuje láskou ke Kristu jako Ženichu. Toto obrazné vyjádření, které odkazuje na sv. Pavla a jeho metaforu církve jako nevěsty Ježíše, se pro současnou realitu jeví nesnadné. Na této nepřehlednosti má také podíl fakt, že knězi přisuzuje reprezentativní roli nevěsty, která je primárně spojená se ženami. Také o významu a interpretaci těchto metafor se v současné teologii vedou diskuze. Robert Sarah chápe kněze coby druhého Krista a společenství, kterému kněz slouží, jako manželku církev.⁷²

Tento pohled založený na biblických metaforách vzbuzuje otázky ohledně různých podob intimity vztahu s církví, která je nevyhnutelně také institucí a společenskou strukturou. V kapitole *Celibát jako moc a útlak* Cozzens popisuje konkrétní příklady problematicky nastavených vztahů mezi kněžími v hierarchické struktuře církve. Cozzens

---

⁶⁹COZZENS 2008, s. 42.

⁷⁰Tamtéž, s. 59.

⁷¹Tamtéž, s. 61.

⁷²SARAH, RATZINGER 2021, s. 54.

mluví o moci církevní a duchovní, církevní moc je spojena s ovládním a postupem v církevních úřadech, duchovní souvisí s psychickou energií kněze a nejrůznějšími kompenzacemi spojenými s bezmocí kněze v rámci dané struktury.⁷³

4.3.2. Láska jako argument

Pro Roberta Saraha je kněžství „životní stav – kněz je odňat světským souvislostem a darován Bohu, a právě tím je Bohem dáván k dispozici druhým, všem.“⁷⁴ U Jozefa Augustyna je kněžské darování se všem spojeno s větší láskou. Celibát je pro Augustyna šancí větší lásky,⁷⁵ než je láska zaměřená na manželství a rodinu. Autor cituje *Výchovné směrnice pro formaci ke kněžskému celibátu*: „Kněžský celibát je více než obyčejnou čistotou, není zaměnitelný se skutečností života bez manželství či skutečností sexuální zdrženlivosti; je zřeknutím se ve vztahu k trojí přirozené tendenci: sexuální funkci, manželské lásce a lidskému rodičovství, avšak z lásky k nebeskému království.“⁷⁶

V této formulaci jsou viditelná některá východiska zmíněná v úvodní kapitole. Text pracuje s pojmem čistoty ve smyslu sexuální abstinence a se zřeknutím se biologických rodinných vztahů. Hlavním motivem vzdání se rodinných vztahů je láska k nebeskému království jako lepšímu, dokonalejšímu cíli.

Vzájemnému vztahu mezi láskou a celibátem se ve svých knihách věnuje také teolog a psychoterapeut Wunibald Müller. Autor popisuje perspektivu a zkušenosti doprovázejícího, kterému byla svěřena péče o řeholníky a kněze. Jedním z klíčových prvků autorova přístupu je pochopení intimity. Pro Müllera je jiným slovem pro intimitu výraz niternost coby schopnost navazovat niterné vztahy s lidmi. Autor uvádí, že v intimitě jde o „spojení mezi lidmi na niterné, hluboké úrovni, které se může dít různými způsoby. Zážitek sepětí s druhým člověkem může být tělesné, emocionální, intelektuální, duchovní, sexuální nebo sociální povahy.“⁷⁷

Jako znaky intimity uvádí Müller mimo jiné „důvěru, pocit bezpečí, nepřítomnost bázně, zážitek přijetí a otevřenosti, zranitelnost, empatie a vyvážený mocenský poměr“.⁷⁸ Popisuje konkrétní způsoby při zrání lidské sexuality a intimity, které mohou být integrovány do celibátní lásky. Jeho postup je od Augustynova přístupu odlišný v tom, že

---

⁷³COZZENS 2008, s. 90.

⁷⁴SARAH, RATZINGER 2021, s. 82.

⁷⁵AUGUSTYN 2000, s. 59.

⁷⁶Tamtéž, s. 59.

⁷⁷MÜLLER, Wunibald. *Liebe und Zölibat: Wie eheloses Leben gelingen kann*, Mainz: Matthias Grünewald Verlag, 2000, s. 95.

⁷⁸Tamtéž, s. 96.

(integrovaná) láska je cílem mnohaleté práce, nikoli podmínkou a samozřejmou součástí celibátní volby. Müller reflektuje konkrétní mezilidské kněžské vztahy, jeho východiskem při uvažování nad celibátem je závaznost rozhodnutí, pro které se konkrétní osoba rozhodla, stejně jako při volbě manželství. Autor vnímá tyto dva způsoby jako rovnocenné cesty také kvůli závaznosti plynoucí z životního rozhodnutí konkrétní osoby.⁷⁹

V textu Jozefa Augustyna se objevují stopy konfrontace s odborným psychologickým přístupem, resp. s některými psychology, kteří se pokoušejí dokázat, že celibát zubožuje lidskou osobnost tím, že ji připravuje o prožívání celého bohatství lidství. Augustyn píše, že se zrale žitý celibát stává zdrojem širší lásky. Není negací lidské lásky, ale jejím znásobením.⁸⁰ Na těchto místech je zřetelná potřeba autora bránit celibátní stav.

Klíč k porozumění poskytuje název jedné z podkapitol nazvané Celibát – šance větší lásky. Šance je otevřená možnost, která se může podařit zcela nebo jen částečně. Jestliže autor mluví o šanci, může připustit i úplný nebo dílčí neúspěch, případně jen dílčí úspěch. Augustyn se v textu vymezuje vůči tvrzení, že celibátní způsob života je nutně deformující. Bohužel však chybí důsledné rozlišení mezi možnostmi dosáhnout ideálu lásky v celibátním životě a celibátem jako apriorním životním stavem větší lásky. Zásadních otázek současné diskuze spojené právě se sexuálním zneužíváním a formací lidské sexuality se Augustyn dotýká, když uvádí, že: „Pokud existují kněží a řeholníci, kteří žijí v izolaci a nemají účast na životě druhých, nepramení toto jejich chování ze života v celibátu, ale z jiných lidských a duchovních příčin. Praxe mnoha staletí ukazuje, že zrale žitý celibát se může stát zdrojem širší lásky.“⁸¹ Je možné souhlasit s autorem v tom, že praxe mnoha století skutečně ukazuje, že lze dobře a zrale žít celibát. Otázky související s izolací a neúčastí kněží na životě druhých se však jeví příliš komplexní a naléhavě přítomné v realitě současné církve. Hledání odpovědi na otázku, zda lze vyloučit celibátní způsob života jako jeden z možných (nikoli nevyhnutelně nutných) faktorů, je u Augustyna řešeno konfrontačně, v textu je zřejmý obranný postoj.

Následující podkapitoly Augustyn ve své knize věnuje sexuální výchově k celibátu, otázkám emocionální a sexuální integrace a formování důvěry, se kterou je třeba prosit o milost věrnosti při seminární formaci. Autor předpokládá, že by hlavní integraci těchto prvků měl zvládnout seminarista před svěcením. V tom se poněkud odlišuje od přístupu

---

⁷⁹MÜLLER 2000, s. 18.

⁸⁰AUGUSTYN 2000, s. 69.

⁸¹Tamtéž, s. 62.

Cozzense a Müllera, kteří do svých textů zahrnují širší zkušenost kněžského života také po vysvěcení.

V tomto ohledu dochází v posledních letech k viditelnému posunu v prostoru (nejen) české církve, právě na zmíněných textech je proměna přístupu chápání formace viditelná. Duchovní formace je stále více vnímána jako celoživotní proces také v případě kněží.

4.3.3. Výchova k celibátu

Samostatnou část věnuje autor sexuální výchově a výchově k celibátu. Důležitou částí je kapitola nazvaná *Výchova k čistotě*. V jejím úvodu autor poznamenává, že dnes chybí odvaha hlásat a bránit čistotu a současně konstatuje: „Vzhledem k tomuto negativnímu přístupu zdůrazňují dokumenty Apoštolského stolce, že každý druh výchovy k lásce – jak v rodině, tak v celibátu – by měl být výchovou k čistotě.”⁸² Posun od porozumění pojmu čistota jako sexuální abstinence k zahrnutí žité sexuality v rámci rodiny vnímá Augustyn jako určitý ústupek církve vůči současnému kulturně společenskému pojetí sexuality. Je zřejmé, že ctnost čistoty je pro autora důležitá.

Čistota nepředstavuje slepé odříkání, ale přemáhání těch impulsů, které směřují k vlastnímu já a proti druhému člověku (v sexuální a emocionální oblasti). Augustyn upozorňuje, že úsilí o zachování čistoty má velice osobní a niterný charakter a že vnější pomoc je v tomto ohledu vždy velmi podmíněná. „Jakékoli příliš horlivé pokusy v tomto směru, a tím spíše kontrola výchovy k čistotě, jsou většinou vnímány jako zasahování do intimní oblasti.“⁸³

Toto konstatování však znovu upozorňuje na otázku, jakými způsoby zacházet se sexuální oblastí na systémové úrovni tak, aby se jí dostalo potřebné péče. Autor zde opakuje doporučení Papežské rady pro rodinu a upozorňuje na péči o zachování studu a skromnosti a na péči o úctu k vlastní intimitě. Otázkou je, jak vhodně konkretizovat zmíněné kvality studu a skromnosti. Tyto vlastnosti nemusí být vždy bezvýhradně pozitivní. V závěru kapitoly autor upozorňuje na nebezpečí represe, potlačování sexuality na místo ovládnutí sexuální touhy s odkazem na dokumenty Papežské rady pro rodinu. „Sexuální represe je pro náboženský a emocionální rozvoj kandidáta kněžství velice nebezpečná.”⁸⁴ Jako způsob, jak se vyhnout tomuto nebezpečí, doporučuje upřímný dialog duchovního vedení. Podobně při nejtěžších problémech, jako je sexuální neuróza

---

⁸²AUGUSTYN 2000, s. 73.

⁸³Tamtéž, s. 75.

⁸⁴Tamtéž, s. 77.

nebo sexuální vybočení⁸⁵, doporučuje na základě směrnic pro výchovu prozíravé vedení, rozhovor se spirituálem a představenými. Doporučení setrvávají na obecné rovině, klíčová je zkušenost vychovatele a důvěra seminaristy. O možných rizicích v nevyvážených vztazích v rámci kněžského životního stylu, na které upozorňovali Cozzens a Müller, jsem zmínila v předchozí kapitole; Augustyn zůstává v rovině zdravě nastavených vztahů.

Tento autor však upozorňuje, že pro budoucí povolání kněze je klíčové prozíravé vedení,⁸⁶ protože se dotýká také budoucí služby svátosti smíření a dodává: “Zpovědnice je zvláštním místem, v němž nelze nijak kontrolovat postoje a jednání – způsob, jakým kněz s penitentem hovoří, jaké mu klade otázky a udílí rady.”⁸⁷ Zde se Augustyn dotýká jednoho z klíčových míst, které se začalo více diskutovat až v souvislosti se skandály sexuálního násilí v církvi.

Augustynovo uvažování o celibátu a významu pojmu čistota ukazuje na širší téma rozdílných perspektiv rozumění sexualitě a z nich vznikajících pnutí. Pro Augustyna je na jedné straně prostor lásky, který je spojený s ovládním svých tělesných žádostí. Na druhé straně se objevuje prosazení sexuality za účelem dosažení zistných prožitků, které jsou projevem zneužívání daru těla. V konečném důsledku se sexualita snadno stává zdrojem sobectví a násilí, prosazování vlastního já proti druhému člověku, a proto je přemáhání emocionálně sexuálních impulzů klíčové jako překonávání vlastního sobectví.

Téma možných přístupů k sexualitě je širší; Augustynův přístup reflektuje církevní dokumenty z pozice duchovního formátora budoucích kněží. Augustyn vnímá odlišnost přístupu v rámci společenských struktur. V rámci historického přehledu Denzler a Wolf opakovaně upozorňují na vliv řeholního života při formování církevní morálky, zvláště v oblasti sexuality. Tento vliv je legitimní a pochopitelný, zároveň však ukazuje na limity dané perspektivy. Ty se výrazně ukazují právě v průběhu 20. století, kdy se kulturní a společenská norma vztahu k sexualitě velmi výrazně vzdálila od církevní morálky, která začala být široce vnímaná jako morálka zákazu a negace sexuality. Reflektovat tento stav se pokusil německý morální teolog Eberhardt Schockenhoff, který ve svém díle *Die Kunst zu lieben*⁸⁸ usiluje o porozumění současnému stavu reflexe sexuality v církvi. Autor se

---

⁸⁵Tamtéž, s. 78.

⁸⁶Tamtéž, s. 79.

⁸⁷Tamtéž, s. 79.

⁸⁸SCHOCKENHOFF, Eberhard. *Die Kunst zu lieben. Unterwegs zu einer neuen Sexualethik*. Freiburg im Breisgau, Verlag Herder, 2021.

zabývá i historickým kontextem vývoje, klíčová je však snaha popsat současnou situaci. Schockenhoff se primárně věnuje morálním otázkám spojeným s manželskou sexualitou. Všímá si toho, že k podstatě sexuality patří ambivalence; tato síla v sobě nese možnost sobeckého zacházení a zneužití druhého. Zdá se však, že jistým rizikem celibátní linie myšlení o sexualitě je její vnímání převážně v negativních rozměrech jako zotročující, zraňující síly používané k vlastnímu prospěchu, zatímco pozitivní rozměr sexuální touhy je vnímán spíše mimo církevní rámec. Také mimo prostor církve se sexualitou zachází velmi různými způsoby. Schockenhoff však upozorňuje na to, že sexuální prožitek může být ve službě lásky obou partnerů, a v takovém případě vede k citovému splnutí obou.⁸⁹

Bylo by příliš zjednodušující tvrdit, že řeholní způsob života automaticky limituje pohled na pozitivní rozměr sexuality. Otázkami spojenými se sexualitou, tělesností a emocionalitou se zabývá také františkán a teolog Richard Rohr. Jeho knihy patří do oblasti populárně naučných teologických textů, které mají široký ohlas. Rohr svůj postoj shrnuje takto:

Mohu-li katolickou tradici v jedné věci kritizovat, pak v tom, že za dva tisíce let nebylo jediné století, kdy bychom měli pozitivní učení o naší sexualitě nebo o našem emocionálním a tělesném já. I přes existenci Písně písní a několika osvícených světců, nikdy neexistovalo obecné pozitivní učení, jak integrovat pocity našeho těla a mysli. A tak jsou mnozí z nás, dokonce i klérus, v emocionální oblasti dětmi. Reagujeme a hyperreagujeme, cítíme, aniž bychom věděli, jak máme cítit, a své city potlačujeme. Výsledkem jsou vředy, deprese, alkoholismus. Učili nás základům logiky, měli jsme základní kurz metafyziky. Kam se však poděla výuka základů emocionality?⁹⁰

Tento úryvek byl publikován pod názvem *Pozitivní sexualita*. Z perspektivy duchovního profesionála se Rohr dotýká jak vlastní zkušenosti, tak i teologické reflexe základních prvků lidství.

Otázkami tělesnosti a lásky se v knize katechezí nazvané *Teologie těla*⁹¹ intenzivně zabýval papež Jan Pavel II. U Józefa Augustyna patří jeho koncepce k základu reflexe celibátu, věnuje se jí v samostatné kapitole nazvané *Teologie celibátu*.

---

⁸⁹SCHOCKENHOFF 2021, s. 360.

⁹⁰<https://groups.google.com/g/chlapi-myslenky/c/fe3ksmyB-vM?pli=1> (poslední návštěva 20. 9. 2022)

⁹¹JAN PAVEL II. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2015.

5. Teologie celibátu

Hledání východisek a podstatných prvků celibátu představuje jednu z klíčových oblastí současných diskuzí. V předchozích kapitolách jsem se pokusila popsat dnešní stav a úskalí historické argumentace. Další rozměr představují současné teologické koncepce, ze kterých vyplývají otázky spojené s formací budoucích kněží a reflexí dnešního kněžského života, jak je zřejmé u duchovních formátorů Józefa Augustyna a Donalda Cozzense. Nutně zde dochází k setkání teologie a dalších vědních disciplín, které se věnují lidskému růstu a zdraví, tento typ propojení je nejzřetelnější u Wunibalda Müllera. Ukazuje se, že jednotliví autoři kladou rozdílné teologické důrazy a předpoklady, které následně formují jejich pohled na dílčí témata. V páté kapitole se proto chci soustředit na východiska jednotlivých autorů a následně na působení těchto východisek v jejich textech.

5.1. Teologie celibátu u Józefa Augustyna

Jádro kapitoly věnované teologii celibátu představuje u Józefa Augustyna *Teologie těla* papeže Jana Pavla II. Jozef Augustyn interpretuje koncepci Jana Pavla II. a představuje čtenáři ideální harmonický vztah lásky a těla, který existoval v rajske zahradě před prvotním hříchem.⁹²

5.1.1. Lásky a tělesnost

Prvotní hřích a jeho důsledky se projevují v zakoušení disharmonie mezi láskou a tělem. Poznání, že jsou Adam a Eva naří, vypovídá u Augustyna o rozdělení mezi tělesností a láskou.⁹³ Boží snaha rehabilitovat tělesnost je zřejmá ve vtělení Syna a jeho tělesném obětování. Tělo samo o sobě není špatné, problematická je fascinace sexem, která je typická pro naši civilizaci. Vzhledem k tomuto stavu nám hrozí poškození v této oblasti.⁹⁴ Augustyn odkazuje také na *Dopis rodinám* Jana Pavla II z roku 1994, podle něhož je současný společenský pohled na sexualitu půdou vhodnou k manipulaci a vykořisťování. Pro Augustyna lze pravdivost papežových slov pozorovat každodenně v mnoha vztazích mezi muži a ženami v manželství i mimo ně.⁹⁵

---

⁹²AUGUSTYN 2000, s. 81.

⁹³Tamtéž, s. 81

⁹⁴Tamtéž, s. 81.

⁹⁵Tamtéž, s. 84.

Z citací papežových textů takto Augustyn rozumí základnímu nastavení k realitě manželských (sexuálních) vztahů. Intimní prostor je vysoce rizikový, velmi snadno může poškozovat jednoho a vést k převaze druhého. Na základě těchto východisek se doporučuje stát se svobodným vůči tělu (tj. vůči sobeckým tělesným sexuálním touhám). Láska a tělesnost se dostávají do opozice a „prvenství těla před láskou způsobuje, že je potlačena a jakoby zadušena tělem.”⁹⁶

Odlišný pohled na vztah mezi láskou a tělesností, resp. sexuální touhou, nabízí ve svých úvahách teolog Eberhard Schockenhoff. Ten chápe sexuální prožitek jako příležitost pro citové splynutí obou partnerů⁹⁷.

Rozdílná teologická východiska ovlivňují další uvažování o tématu sexuality a vztahů. V teologii sexuality Jana Pavla II. jsou obě kvality většinou ve vzájemném napětí. V Schockenhoffově pojetí slouží tělesná sexualita vzájemné partnerské lásce. Pro otázky související s celibátem je klíčový rozdíl ve vztahu mezi láskou a sexualitou (v teologii Jana Pavla II. se používá spíše pojem tělo). Ve shodě s touto koncepcí Augustyn poukazuje na potřebu svobody vůči tělu, která je možná jen v prvenství lásky nad tělem jak pro život v celibátu, tak v manželství.⁹⁸ Schockenhoff, který se věnuje primárně etice manželských vztahů, nabízí odlišnou teologickou reflexi koncepce lidské tělesnosti a sexuality, než je pohled papeže Jana Pavla II. Všimá si, že v manželství může být láska a sexualita ve vzájemném souladu, sexualita nemusí lásku ohrožovat, naopak ji může podporovat v tělesném prožitku sexuálního splynutí (v situaci dobrovolného manželského konsenzu).

Prožívání tělesné sexuální touhy v celibátním stylu života samozřejmě neumožňuje realizaci sexuálního splynutí v rámci vztahu. V takové situaci se láska a tělesnost dostávají do vzájemného napětí. Toto riziko je spojeno s životem v celibátu, nikoli nutně se sexualitou jako takovou. Schockenhoff si všimá skutečnosti, že koncepce teologie těla je při hledání místa sexuality v lidském životě spíše pesimistická. To může souviset s tím, že v celibátním způsobu života nelze propojit pozitivní prvky realizované vzájemné sexuality s celkem života. Sexualita jako taková (vlastní nebo druhých osob) se stává především ohrožující silou.

Důležitou roli při hledání porozumění otázkám celibátu hrají také způsoby pojmenování těch rozměrů lidského života, které s láskou a sexualitou souvisejí.

---

⁹⁶Tamtéž, s. 85.

⁹⁷SCHOCKNEHOFF 2021, s. 360.

⁹⁸AUGUSTYN 2000, s. 84.

5.1.2. Láska a intimita

V Müllerově terapeutickém přístupu je klíčový pojem intimita. Autor ukazuje významy a funkce sexuality ve vztahu k intimitě a chápe touhu po vztahu, přijetí a intimitě jako silnější prvek než genitální touhu po sexuální zkušenosti. V knize *Liebe und Zölibat* věnuje samostatnou kapitolu integraci sexuality. Ta začíná otázkou, zda je možné žít psychicky zdravě bez genitální sexuality. Posléze se Müller v dílčích kapitolách věnuje procesům formování sexuality od vytěsnění, potlačení přes sublimaci k respektujícímu pohledu na člověka jako celek. Poté definuje jako jeden z cílů celibátního života přerůst praxi sebeuspokojování a ukazuje na integraci sexuality jako dynamický proces. Uvádí, že je třeba se sexualitou pracovat, i když je prožívaná jako zlomená či porušená.

Druhá polovina Müllerovy knihy je věnovaná právě intimitě a uschopňování k intimitě na hlubší rovině. V případě zdařilé integrace se celibát může stát výrazem široce pojaté péče. Autor zmiňuje různé zkušenosti intimity a také jejich hranice. Poslední část textu představuje oddíl věnovaný oporám a deficitům v celibátním životě; klíčová jsou témata osamění a domova, celibátního přátelství a téma intimity ve vztahu k Bohu. V závěru knihy se autor vrací k lidské lásce, která stojí na počátku skutečné lásky k Bohu. V poslední kapitole stejnojmenné knihy *Osvobodit celibát* se tématu opor celibátního života dotýká i Donald Cozzens. V té autor reflektuje zkušenost smysluplných intimních celibátních přátelství. „Je správné, když oslavujeme příklady hlubokého, intimního, čistého přátelství, jež tvoří součást katolického duchovního dědictví – taková přátelství, jaká prožívali svatí František a Klára, Jordán a Diana a John Henry Newman a jeho blízký přítel Ambrose Saint-John, s nímž je Newman pohřben.“⁹⁹

Cozzens poukazuje na další klíčové aspekty celibátního života, na základní osobní integritu a lidství. Důležitou podporou těchto kvalit jsou podle něj právě hluboká, důvěrná, čistá přátelství s ženami (v případě kněží heterosexuálních) a muži (v případě kněží homosexuálních)¹⁰⁰ a dodává: „O příbězích těchto přátelství se obvykle nemluví a obvykle se neoslavují, protože se, když vejdou ve známost, často setkávají se skeptickým pohledem a dokonce cynismem.“¹⁰¹

Tito autoři pozměňují optiku pohledu na vztah lásky a tělesnosti. V popředí jejich reflexe stojí téma intimity v mezilidských vztazích, ze kterých vyrůstá intimita ve vztahu

---

⁹⁹COZZENS 2008, s. 103.

¹⁰⁰COZZENS 2008, s. 104.

¹⁰¹Tamtéž, s. 104.

k Bohu. Müller pojmenovává různé druhy intimity. Mluví o intimitě tělesné, duševní a emoční, intelektuální, sociální, spirituální, sexuální a celibátní. Ta se vyznačuje hlubokým přátelstvím, aniž by ti, kteří tento druh intimity zažívají, tělesně nebo psychicky porušili slib života v celibátu.

K dalším typům patří intimita v rodině a v řeholním společenství, mezi spolupracovníky, v duchovním doprovázení a terapii. Müller také popisuje, co podle něj znamená být schopný intimity. Jde o schopnost utvářet blízkost s druhým tak, že se nedostanu do konfliktu s vlastní autonomií nebo autonomií druhého.¹⁰² Podle tohoto autora je klíčové, že i když se celibátní život vzdává plnosti intimity, neznamená to, že se vzdává intimity jako takové, resp. že se jí musí a může zřeknout.¹⁰³

Müller pracuje jako psychoterapeut s koncepcí vývoje od mezilidských vztahů ke vztahu k Bohu. Poukazuje na nevyhnutelnost procesu zrání. „Lidsky se lze rozvíjet a zrát jen tehdy, když se přiměřeným způsobem postavíme své lidské situaci, když si připustíme intimní a zranitelná místa a odpovídajícím způsobem tato místa v osobních vztazích a duchovní péči připustíme, a nakonec především ve vztahu k Bohu. Potom také jako celibátník připustíme a poznáme plnost intimity.“¹⁰⁴

Augustyn se v kapitole o přátelství a jeho významu v celibátu věnuje vztahům mezi bohoslovci a kněžími, které považuje za důležité.¹⁰⁵ Současně konstatuje, že kněz má dokonaleji existovat pro všechny. „S velkou svobodou, zbaven strachu a úzkosti, může navazovat vztahy s muži i ženami a neřídít se přitom vlastními potřebami a přáními, ale motivy nebeského království.“¹⁰⁶ Augustyn popisuje a předpokládá realizaci uvedeného procesu v průběhu seminární formace; kněz po vysvěcení by měl být svobodný od lidských potřeb a přání. Naproti tomu Cozzens i Müller mluví o celoživotním procesu lidského zrání a integrace. Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole, dochází u Augustyna na některých místech ke splynutí ideálu a jeho realizace. To odpovídá rozdílnosti cíle či výsledku a procesu jako cesty k němu. Jestliže Augustyn mluví o svobodě od vlastních potřeb a přání, pohybuje se na rovině ideálu či cíle, který je důsledkem komplexního procesu. Ten je v každodenní realitě zcela uskutečněn jen zřídka a je cílem dlouhého

---

¹⁰²MÜLLER 2000, s. 103.

¹⁰³Tamtéž, s.103.

¹⁰⁴Tamtéž, s. 104.

¹⁰⁵AUGUSTYN 2000, s. 166.

¹⁰⁶Tamtéž, s. 166.

procesu lidského zrání. Müller a Cozzens se naopak zabývají reálnými projevy, a proto je jejich perspektiva blíže možným skutečným úskalím a rizikům.

5.1.3. Samota a výlučnost kněze

Proces lidského zrání se dotýká ještě jednoho okruhu otázek, které jsou pro reflexi celibátní formace klíčové. Jde o otázky spojené se samotou kněze. Müllerův přístup klade značný důraz právě na vztahovost, ze které vyrůstá lidská a duchovní zralost. Jozef Augustyn naopak klade důraz na vnitřní samotu, která je předpokladem intenzivnějšího vztahu s Bohem. „V celibátu se dobrovolně zříkáme svazku s jediným člověkem – jedinou ženou či mužem, abychom mohli patřit výlučně Bohu.“¹⁰⁷

Cozzens upozorňuje na to, že celibát sám o sobě automaticky neznamená svobodnější službu Bohu a lidem (resp. Božímu království) ani lidskou integritu. Ke specifickým úskalím patří vedle útlaku v rámci kněžské církevní hierarchie také nadýmání ega¹⁰⁸ nebo ohrožující způsoby kompenzace osamění (peníze, alkohol, moc, kariérismus, aj).¹⁰⁹

Téma kněžské samoty jako obětování vlastního já chápe Augustyn coby ukřižování s Ježíšem.¹¹⁰ Tento způsob pohledu patří k argumentům, které mají v církvi dlouhou tradici. Na to upozorňuje také práce, která se zabývá dějinami kněžství na přelomu 19. a 20. století, vydaná pod názvem *Když rozpínají ruce, dotýkají se temnot*.¹¹¹ V kapitole Seminární formace autor přímo tematizuje motiv kněžské samoty, která byla chápána jako vrcholná forma oběti kněze. Právě celibát kněze plně vzdaloval od světského života a pozvedal ho nad něj. Seminární spirituální formace tak vytvářela silné stavovské vědomí a identitu kněží, kteří byli vyvýšeni nad obyvatele obce jak celibátním stylem života, tak i tím, že zastupovali samotného Boha.¹¹²

5.2. Ontologický a christologický argument

Jeden z pokusů vyjasnit východiska kněžství představuje kniha kardinála Roberta Saraha a emeritního papeže Benedikta XVI. nazvaná *Z hloubi srdce*. Pro oba autory je klíčové

---

¹⁰⁷Tamtéž, s. 163.

¹⁰⁸COZZENS 2008, s. 50.

¹⁰⁹Tamtéž, s. 101.

¹¹⁰AUGUSTYN 2000, s. 163.

¹¹¹HUSÁK, Petr. *Když rozpínají ruce, dotýkají se temnot: proměny kněžské identity v prostředí českého katolicismu v 19. a 20. století*. Brno, 2021.

¹¹²HUSÁK 2021, s. 126.

přesvědčení, že celibát je nezbytný pro kněžství právě proto, že „součástí kněžství je dát se Pánu k dispozici skutečně s celou svou bytostí.“¹¹³

5.2.1. Ontologický argument

Celibát se zde chápe jako realizace naprosté odevzdanosti Bohu.¹¹⁴ Tento závazek představuje podmínku a současně realizaci úplného sebevydání Bohu (a lidem). Popsaná koncepce je známá jako ontologické propojení celibátu s kněžstvím. Cozzens upozorňuje, že celibát zůstává neuralgickým problémem, protože se začal spojovat s ideálem radikální věrnosti evangeliu.

Křesťané ve druhém a třetím století vydávali hrdinské a ideální svědectví své víře v Krista, když neochvějně vytrvali tváří v tvář pronásledování, které často vedlo k mučednictví. Jakmile krvavé pronásledování křesťanů kolem počátku čtvrtého století skončilo, mnoho křesťanů hledalo jiný způsob, jak radikálně a ideálně žít evangelium. ‚Bílé mučednictví‘ celibátu se brzy stalo odznakem radikální oddanosti Kristu a jeho učení. (...) I přes dlouhou historii ženatých kněží, biskupů a papežů v církvi začalo být zřeknutí se práva na sňatek spojováno s radikálními uředníky, s opravdovými věřícími.¹¹⁵

Proto podle Cozzense celibát zůstává v myslích mnoha lidí tím pravým paradigmatem radikálního uřednictví. Touha být pro svět radikálním svědkem zprávy o spasení má základ v idealizmu, který si zaslouží podporu. Současně však Cozzens dodává, že „radikální oddanost Kristu a jeho evangeliu zůstává výzvou pro všechny, kdo jsou pokřtěni do společenství církve.“¹¹⁶

Také zde se setkáváme s ideálem a možnostmi jeho naplnění. Ideál je spojený se snahou o maximální následování Ježíše Krista. V ontologickém pojetí je obsaženo přesvědčení, že naplněním tohoto maxima je víc než jiné životní způsoby právě celibát. V tomto bodu se Sarahův a Cozzensův teologický postoj liší. Zatímco Sarah chápe celibát jako naprosté sebedarování oproti jiným způsobům, Cozzens nerezervuje ideál radikálního následování pro celibátní životní styl, zároveň zpochybňuje ztotožnění ideálu následování s celibátem jako takovým a poukazuje na možné nedokonalosti a problémy této životní cesty.

---

¹¹³SARAH, RATZINGER 2020, s. 52.

¹¹⁴Tamtéž, s. 53.

¹¹⁵COZZENS 2008, s. 108.

¹¹⁶COZZENS 2008, s. 110.

Robert Sarah ve svém textu poznamenává, že svěcení ženatých mužů by vyvolalo pastorační katastrofu, protože by křesťanské společenství nemohlo chápat kněze, jestliže není zjevné, že „je vyjmut z obecné sféry a darován Bohu.“¹¹⁷

Nabízí se otázka, zda je tento způsob vnímání kněze jediný možný a legitimní. Husák upozorňuje, že toto východisko staví kněze do exkluzivní pozice. Jako historik popisuje způsob prožívání i reflexe kněžství v kontextu české kultury na přelomu 19. a 20. století, na příkladech života tří kněžských osobností rekonstruuje různé způsoby realizace kněžství, zároveň poukazuje na struktury myšlení a reflexe tohoto tématu v dané době.¹¹⁸

Podobným způsobem uvažuje o kněžství také kněz a církevní historik Tomáš Petráček. Ten poukazuje na proměny kněžství v dějinách. Uvádí, že zánik tradiční společnosti během 20. století a radikální dynamizace společenských proměn v této době vedla k tomu, že si kněží museli zvyknout na konec privilegií a výjimek, kterým se dříve těšili, a zároveň i na ztrátu pravomocí nad řadou segmentů a s tím související pocit stavovské cti, které už nepatří do druhé poloviny 20. století.¹¹⁹ Petráček uvažuje nad změnami druhé poloviny dvacátého století. Popisuje je jako revoluci proti společenským autoritám všech typů. Uvádí, že kněžský úřad už není sociálním výtahem, ani zárukou společenské prestiže.¹²⁰ Na pozadí historického vývoje vyvstává otázka, zda lze úvahu o křesťanském společenství, které ne/chápe kněze bez zjevnosti celibátu, přijmout jako univerzálně platnou nebo zda souvisí s konkrétní podobou křesťanství vzniklou v určitém prostředí a době. Husák v kontextu současného myšlení o církvi v prostoru české společnosti podotýká, že „závazek celibátu historicky nepatří k podstatným vlastnostem kněžství.“¹²¹

5.2.2. Christologický argument

Jozef Augustyn konstatuje, že „pozvání k panenství a panictví je na stránkách evangelia velice diskrétní, téměř skryté.“¹²² Odkazuje na úryvek z devatenácté kapitoly Matoušova evangelia o těch, kteří nežijí v manželství, protože se ho vzdali kvůli nebeskému království (MT 19,12). Tento evangelijní úryvek se chápe jako východisko pro argumentaci o vyšší hodnotě života bez manželství, protože v něm je zřeknutí se

---

¹¹⁷SARAH, RATZINGER 2020, s. 52.

¹¹⁸HUSÁK 2021, s. 125.

¹¹⁹PETRÁČEK 2010, s. 33.

¹²⁰PETRÁČEK 2010, s. 34.

¹²¹HUSÁK 2021, s. 127.

¹²²AUGUSTYN 2000, s. 87.

manželství propojeno s nebeským královstvím. V této souvislosti Augustyn také cituje dokument *Sacerdotalis caelibatus*: „Tento neobyčejně úzký vztah mezi panictvím a kněžstvím, který existuje v Kristu, se vztahuje i na ty, kterým je dáno podílet se na důstojnosti a úkolech Prostředníka věčného Kněze: podíl pak je tím dokonalejší, čím je kněz svobodnější od tělesných pout.“¹²³

Vedle otázek spojených s tělesností, sexualitou a vztahovostí popsanými výše se zde objevuje důležitý argument reprezentace Krista knězem. Ten je podstatný také v práci Roberta Saraha. Spolu s Benediktem XVI. chápe Sarah kněžství jako reprezentaci Ježíše Krista ve společenství věřících. Kardinál Sarah se ve svém textu obrací primárně na milované spolubratry kněze, protože v nich pokračuje přítomnost Krista na zemi. „Naše ruce pomazané kněžským olejem nejsou naše. Jsou jeho.“¹²⁴ Kněz je ztotožněn s Kristem nejen při eucharistické bohoslužbě, ale trvale, v celém životě. Tato skutečnost má dalekosáhlé důsledky nejen pro kněze samotného, ale také pro ostatní věřící a pro vztah mezi knězem a laiky (viz výše). Dle kardinála Saraha je „kněžský celibát hnací silou evangelizace. Díky němu je misionář důvěryhodný. Radikálněji řečeno celibát ho osvobozuje, způsobuje, že je připraven jít kamkoli a všechno riskovat, protože mu nebrání žádné pouto.“¹²⁵

Cozzensovu reflexi idealizmu spojeného s celibátním kněžstvím jsem popsala v předchozí kapitole. Cozzens však rovněž poukazuje na potřebu osvobodit celibát jako důležitou hodnotu z přediva automatických očekávání a představ s ním spojených. Protože celibát není automaticky osvobozující, naopak kněze často vrhá do krajně nesvobodných poměrů a situací, mluví tento teolog o potřebě osvobodit celibát. Jeho pohled na téma svobody a mezilidských vztahů je diametrálně odlišný také proto, že se primárně zabývá rovinou reality současného stavu:

Celibátní duchovní, zvláště ti, kteří mají největší moc, o nutnosti zachovat povinný celibát kněží hovoří s bezmeznou jistotou. Důsledkem je skutečnost, že tím vydrží klerikální kulturu, která zase na oplátku vytváří nadpozemské bratrství, jež nevyhnutelně odsunuje na okraj ženy. Vize církve se artikuluje, její kánony se potvrzují, její teologie se činí závaznou a její politika se obhajuje právě ve společenství mužů. A všechno se to děje s nejvyšší jistotou, že tento stav věcí je dán Boží vůlí.¹²⁶

---

¹²³Tamtéž, s. 88.

¹²⁴SARAH, RATZINGER 2021, s. 98.

¹²⁵SARAH, RATZINGER 2021, s. 56.

¹²⁶COZZENS 2008, s. 102.

5.3. Kněz jako zpřítomnění Krista a Bercevillova teologická reflexe¹²⁷

Řeholník a teolog Gilles Berceville ve svém článku, který primárně reflektuje podmínky pro vznik situace zneužívání, upozorňuje na některá úskalí spojená se současným způsobem myšlení a vyjadřování v církvi. Jedno z nich představuje téma kněze (a biskupa) jako toho, který zpřítomňuje Krista. Berceville poukazuje na skutečnost, že se posvátnost liturgického slavení přenáší na obraz celebranta, tj. kněze, a současně jsou reprezentanti církevní hierarchie idealizováni. To vede k představě souladu mezi církevní pozicí a osobní svatostí. Jestliže je kněz přijímán (sebou samým a/nebo okolím) jako ten, který je druhým Kristem,¹²⁸ vzniká situace, která vytváří prostor pro mechanismy sexuálního násilí.

Berceville opakovaně upozorňuje na důležitost práce s naukovými obsahy. Poukazuje na způsoby reflexe nauky a praktické realizace, které zvyšují nebezpečí zneužívání a usnadňují jeho rozvinutí. Autor mj. popisuje vzorce nepřipustné kritice, které fungují jako premisy automatického myšlení bez kontaktu s realitou. Všímá si úskalí v oblasti rozumové reflexe víry. Důraz na teologální (božskou) povahu víry, zjevení a spásy může vést k nerespektování autonomie vědeckého bádání; sociální psychologie, viktimologie, psychologických expertiz a jiných oborů.¹²⁹ Autor proto doporučuje uplatňovat postupy rozlišování u všeho, co si činí nárok na status posvátného, a všimnout si vzorců nepřipustných kritice a debatě, které fungují jako premisy automatického myšlení bez kontaktu s realitou. Berceville také upozorňuje na monopolizaci moci a nároku na poznání kleriky. Jako lék doporučuje rozšíření kompetencí ve společnosti. Ty by snížily napětí mezi nadpřirozenou povahou víry a přirozenou racionalitou.

5.3.1. Kněžství jako stav a profese

Bercevillova vnitrocírkevní sebekritická reflexe systematicky propojuje Cozzensovo uvažování o celibátu jako moci a útlaku tím, že pojmenovává riziko ustrnutí v idealizovaném obrazu o sobě samých (na úrovni jednotlivce i společenství). Husák mluví o rozdílu mezi ideálem a realitou kněžského života. Zamýšlí se nad ideálem duchovního, se kterým se mohli Pecka, Stříž a Masák setkat v semináři a nad mírou ztotožnění se stavovskou identitou u těchto osobností.¹³⁰

---

¹²⁷BERCEVILLE, Gilles OP. Manipulovaná víra. *Salve* č. 3, roč. 2019. S. 45 – 59.

¹²⁸Tamtéž, s. 53.

¹²⁹Tamtéž, s. 56.

¹³⁰HUSÁK 2021, s. 130.

Perspektiva kardinála Saraha je odlišná. Tento autor vidí jádro kněžství v tom, že „kněz přináší sám sebe v oběť lásky podle Kristova příkladu“¹³¹ nikoli v tom, že provádí obětní (liturgický) úkon. Z toho tento autor odvozuje, že je kněz „odňat světským souvislostem a darován Bohu, a právě tím je Bohem dáván k dispozici druhým, všem.“¹³² Tato perspektiva popisuje ideální stav, ze kterého vyplývá stavovská identita kněze. Absentuje zde možnost vytvořit prostor pro konsekvence plynoucí z nedokonalosti, kterou s sebou přináší realita. Bercevillova námitka idealizace a hledání vzorců, které fungují jako premisy automatického myšlení a jsou nepřipustné kritice či debatě, představuje jednu z možností současné teologické metareflexe tohoto přístupu.

Pro Saraha je kněžství vždy bytostně spojeno s celibátem. Uvádí, že „celistvý kněžský život celibát ontologicky vyžaduje“¹³³ právě z důvodu lásky podle Kristova příkladu. Odlišná perspektiva je zřejmá i v Cozzensově argumentaci, která poukazuje na to, že celibát neznamená nevyhnutelně naplnění tohoto ideálu.

Müllerova psychoterapeutická reflexe pracuje s lidskou zkušeností osobního zranění a s možnostmi nastavení vhodných procesů, které vedou k cíli, resp. ideálu celibátního života. Müller přistupuje ke kněžství jako legitimní profesi, která má svá specifika, s nimiž je třeba vědomě pracovat.

5.3.2. Teologický ideál a realita lidské zkušenosti

Rozlišení ideálu a skutečnosti umožňuje také uchopit utrpení obětí sexuálního násilí v církvi, aniž by tato skutečnost nevyhnutelně devalvovala smysl a podstatu kněžství. Právě postoj k utrpení, které vzniklo sexuálním zneužíváním, patří k velkým tématům současnosti a úzce souvisí s kněžstvím a celibátem. I v tomto ohledu můžeme najít u jednotlivých autorů rozdílné důrazy. Berceville doporučuje jako „jediný přijatelný postoj reprezentantů instituce tváří v tvář obětem zahanbené mlčení.“¹³⁴

Sarah se ve svém textu obrací především na kněze a tematizuje primárně utrpení kněží, které zasahuje, protože jsou vnímáni jako možní útočníci. „Drazí spolubratři kněží, dovolte mi obrátit se přímo na vás. V pravidelném rytmu propukají sexuální skandály. Na sociálních sítích jsou značně zveličovány. Zahrnují nás hanbou, protože přímo zpochybňují náš slib celibátu v následování Krista. Jak snést to, že někteří z našich bratří

---

¹³¹SARAH, RATZINGER 2021, s. 50.

¹³²Tamtéž, s. 50.

¹³³Tamtéž, s. 51.

¹³⁴BERCEVILLE, *Salve* 2/2019, s. 45.

byli schopni znesvětit posvátnou dětskou nevinost?“¹³⁵ V popředí Sarahovy perspektivy je zřejmá obava o ohrožení misijní plodnosti.¹³⁶ Bohužel chybí hlubší reflexe následků této zkušenosti u obětí zneužívání a absentuje vědomí skutečnosti, že oběťmi byly i dospělé osoby, často ženy. Robert Sarah v souvislosti s otázkami celibátu a zneužívání zmiňuje, že „hovořit o celibátu jako o něčem druhotném je pro všechny kněze světa zraňující.“¹³⁷

Postoj osobností, jejichž prací jsem se zabývala, a kteří jsou často zároveň i kněží, je výrazně odlišný. Často považují debatu za důležitou, například Cozzens svou knihu uvádí jako impuls k odborné diskuzi o formaci kněží.¹³⁸

Wunibald Müller věnoval otázkám sexuálního zneužívání v katolické církvi samostatnou knihu, která vyšla česky pod názvem *Zamlčené rány*.¹³⁹ V jednotlivých kapitolách se autor věnuje nejprve primárním obětem sexuálního zneužívání, poté následují části, které tematizují situaci rodiny obětí, rodinných příslušníků, přátel a známých pachatelů. Nevynechává ani otázku bratří, církevních spolupracovníků pachatele, obce a věřících. Samostatná kapitola se týká pachatele a odpovědnosti církve vůči němu. Müller usiluje o komplexní popis situace vzniklé zneužitím knězem.

Uvedení autoři volí různé důrazy a perspektivy pohledu na situaci zneužívání. Je otázkou, nakolik tyto postoje souvisí s teologickými východisky a důrazy v otázkách kněžství a celibátu.

5.4. Vztahy ve viditelném společenství církve

Téma celibátu se bytostně dotýká otázek vztahů v církvi, které jsou do značné míry určovány rolí jednotlivých participantů. Je zajímavé povšimnout si několika rozdílných vztahových linií.

Józef Augustyn se kromě vztahu seminaristů k vedení zabývá vztahem kněze jako profesionála k laikům, kteří jsou mu po svěcení svěřeni. Tento autor se pohybuje převážně na rovině ideálu, popisuje, jak by měly vztahy vypadat. Cozzens popisuje reálnou zkušenost se vztahy, jednak mezi kněžími a laiky, ale i mezi kněžími a biskupy. Sarah se ve svém textu obrací především na ostatní kněze. Jako kněz a také jako kardinál, kterému

---

¹³⁵SARAH, RATZINGER 2021, s. 89.

¹³⁶Tamtéž, s. 89.

¹³⁷Tamtéž, s. 89.

¹³⁸COZZENS 2008, přebal knihy.

¹³⁹MÜLLER 2011.

byla v církvi svěřena autorita mluví o laicích jako o homogenní skupině – lidu, pro který kněz symbolizuje Krista. Berceville reflektuje širší škálu vnitrocírkevních vztahů: Všímá si převahy kněze či biskupa jako těch, kteří reprezentují instituci¹⁴⁰ a věnuje se otázkám ne/souladu mezi pozicí v církevní hierarchii, úkolem zpřítomňování Krista svěcenými muži a představami o osobní svatosti.¹⁴¹ Tyto prvky vnímá jako rizikové ve vztahu k laikům. Berceville nabízí konkrétní pohled na vztah mezi biskupy a laiky: „V episkopální dimenzi se očekává, že bude věřící chránit před možnými manipulacemi, nikoli však rozšiřováním doktrinárních odsouzení a disciplinárních opatření, ale spíš formováním schopnosti rozlišování u věřících.“¹⁴² Otázka vztahu biskupa k laikům není u ostatních autorů přítomná. Bercevilleův postřeh týkající se ochrany laiků upozorňuje na různé možnosti chápání biblické metafory biskupa coby pastýře. V této interpretaci je biskup především tím, který pečuje a chrání, stará se o ty, kteří mu byli svěřeni. Role biskupa coby odborníka, který ví a poučuje (teologicky) nevzdělané laiky, je druhotná. Berceville uvádí, že „pohoršení vzniká, když klerici ženou věřící do náruče predátorů.“¹⁴³ Zkušeností zneužívání vzniká obtížná situace, kdy klerici mohou být predátory a zároveň pouze oni mají monopol moci.¹⁴⁴ To souvisí s nárokem na poznání v duchovní a teologické oblasti. Právě v těchto souvislostech je klíčová perspektiva kněze jako teologického odborníka, jeho osobní perspektiva a vztah jak odbornému tématu, tak i k laikům.

Specifická úskalí přináší teologický pohled na ženy, ať už v rovině ideálu či v realitě náboženské praxe. Tohoto typu vztahů jsem se pokusila dotknout v kapitole *Odpovědnost za sexualitu*. Popsané představy o ženách především jako sexuálních bytostech vyplývají z teologické reflexe kněží žijících v celibátu. Také Józef Augustyn tematizuje vztah kněze k ženám, popisuje ho jako vztah k sestře a matce.¹⁴⁵ I v jeho perspektivě jsou ženy značně redukovány. V popředí však nestojí ženská sexualita, ale role žen v intimní struktuře rodiny. V tomto způsobu pohledu na ženy zcela chybí osobnost jednotlivých žen. Rozměr osobní, profesní a odborné charakteristiky různých osobností je zcela mimo rámec vytyčeného ideálu matka/sestra.

---

¹⁴⁰BERCEVILLE, *Salve* 2019, s. 55.

¹⁴¹Tamtéž, s. 51.

¹⁴²Tamtéž, s. 56.

¹⁴³Tamtéž, s. 55.

¹⁴⁴Tamtéž, s. 53.

¹⁴⁵AUGUSTYN 2000, s. 98.

Müller jako terapeut nepracuje s ideálními vzorci, soustředí se na typologii kvalitních mezilidských vztahů jednotlivých osob. Tento autor ukazuje možnosti lidského růstu a také limity různých životních stavů. Rovina Müllerova přístupu je v knize *Liebe und Zölibat* osobně vztahová, východiskem je rovnocenné partnerství dvou konkrétních osob v dialogu či vztahu. V knize *Zamlčené rány* věnované zneužívání v církvi se objevuje také téma vztahu kněze k sobě samému a k církvi.

Nemálo kněží prodalo svou duši a prostě se přizpůsobili církvi a její hierarchii. Odon Horváth vyslovil větu, která přesně vystihuje jejich situaci: ‚Já jsem vlastně úplně jiný, ale na to se málokdy dostane.‘ Jiní kněží zase žijí jen svým vlastním já, odpoutáni od církve, k níž mají už pouze pracovní poměr. A přitom právě vydržet to napětí, růst a zrát právě tímto napětím by mohlo vést k tomu, že se z kněze stane nezávislá, sebevědomá osobnost, která bere odpovědnost za církev i vůči církvi stejně vážně jako odpovědnost vůči sobě a své vlastní jedinečné cestě.¹⁴⁶

Otázka vztahu k sobě samému a z něj vyplývající poměr k církvi jako struktury patří k důležitým tématům současné kněžské identity a její krize. Je zřejmé, že na téma vzájemných vztahů v církvi se lze dívat z řady perspektiv, nesnadná může být adekvátní práce s výše popsanou růzností vztahů a možnými riziky z nich plynoucími.

---

¹⁴⁶MÜLLER 2011, s. 168.

Závěr

V bakalářské práci jsem se pokusila ukázat na různé způsoby reflexe celibátu v současnosti. Historický vývoj celibátu a argumenty s ním spojené jsou často protikladné, dějinné události jsou interpretovány ve velmi rozdílných perspektivách. Postupné ustavování celibátní povinnosti, její porušování v dějinách církve a institucionální trvání na celibátu jako podmínce kněžství, vnímají někteří kněží, teologové, historici i část dnešní euroamerické civilizace jako projev institucionální moci a nátlaku církevní hierarchie (viz Lajcha a Baláž). Pohled na dějinný vývoj má také důsledky pro teologickou reflexi přítomnosti, především v otázkách spojených s porozuměním lásce a sexualitě v historii i dnes. V odborné reflexi se objevují různé perspektivy a způsoby pojmenování lidské sexuality, od pojmů tělo, čistota, vyšší míra lásky až k prožívání intimity a kvalitních mezilidských vztahů jako východisek pro vztah k Bohu.

Důležité téma spojené s celibátem představuje vztah ideálu a reality, východiska a cíle. Ontologické chápání kněžství vychází z ideální představy kněze, kde kněz ztělesňuje Kristovu oběť nejen při liturgickém dění, ale celým svým životem. Klíčovým prvkem odevzdání se Bohu je v tomto pojetí právě celibát, bez nějž kněžství není možné. Zároveň je kněz celibátním způsobem života a s ním spojeným povoláním vyčleněn ze světa, což vytváří jeho specifickou společenskou pozici v rámci církve. Takto vytyčený ideál se ukazuje jako problematický v současné euroamerické postmoderní společnosti a kultuře také proto, že v této perspektivě lze obtížně rozlišit rovinu ideálu a reality, či případné idealizace, ať už na úrovni jednotlivce či společenství.

Podrobnou reflexi struktur teologického myšlení provádí Gilles Berceville, který poukazuje na možnost zneužití některých naukových obsahů. Vedle otázek spojených s idealizací jednotlivců i církevního společenství ukazuje na rizika spojená se vzorci nepřipustnými debatě a odtržením víry od sekulárního vědění. V teologické analýze se tento autor dotýká otázek a napětí mezi ideálním zobrazením kněžského povolání a jeho podobami v konkrétní realitě osudů kněží v dějinném kontextu, jak je reflektuje kněz a teolog Donald Cozzens nebo historik Petr Husák. Důležité okruhy představují otázky spojené se stavovským pojetím kněžství a s lidskou situací kněží. Specifické téma nabízí otázka samoty kněze. Ta historicky byla (a částečně stále je) vnímána jako nutná a žádoucí součást života kněze. Přístupy, které pracují s psychologií lidského zrání a zdraví však poukazují na potřebu lidských vztahů a intimity také v případě života v celibátu.

Způsob reflexe a práce s těmito kvalitami bude důležitý také pro formaci budoucích kněží a jejich roli zpovědníků a formátorů duchovního života věřících žen a mužů.

Podrobnější popis vzájemného vztahu ideálu a reality v teorii a praxi církve představuje zajímavé východisko pro hlubší promýšlení důsledků této distinkce. Zatímco teologické myšlení většinou pracuje s rovinou ideálu a ideálních vztahů, současné sekulární vědní obory se zaměřují na analýzu konkrétních dějinných úseků či osobností. Proto představuje důležitou součást diskuze o celibátu také reflexe vztahu k současné kultuře, vědě a společnosti. Bercevillovo chápání světa jako spásné alterity církve umožňuje lépe propojit sekulární vědění s teologickým bádáním.

Seznam použitých zkratk

CIC – *Kodex kanonického práva = Codex iuris canonici*

DV – *Dei verbum*, věroučná konstituce o Božím zjevení Druhého vatikánského koncilu

SC – *Sacerdotalis caelibatus*, encyklika papeže Pavla VI. vydaná v roce 1967

OT – *Optatam totius*, dekret o výchově ke kněžství Druhého vatikánského koncilu

Seznam literatury

Prameny:

BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového Zákona*. Praha, Česká biblická společnost, 2005.

DRUHÝ Vatikánský koncil. Věroučná konstituce *Lumen gentium* a *Dei verbum*. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002.

HRDINA, Ignác Antonín a DUKA, Dominik. *Dokumenty tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny*. Praha: Krystal OP, 2015.

JAN PAVEL II. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny = Codex iuris canonici*. Praha: Zvon, 1994.

Sekundární literatura:

AUGUSTYN, Józef. *Celibát: jeho duchovní předpoklady a bohatství a jak k němu správně vychovávat*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

COZZENS, Donald. *Osvobodit celibát*, Praha: Benediktinské arciepiškopství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2008.

DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo (eds.): *Slovník spirituality*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

DENZLER, Georg. *Das Papsttum und der Amtszölibat. erster Teil, die Zeit bis zur Reformation*. Stuttgart: Hiersemann, 1976.

DENZLER, Georg. *Das Papsttum und der Amtszölibat. zweiter Teil, von der Reformation bis in die Gegenwart*. Stuttgart: Hiersemann, 1976.

DENZLER, Georg: *Dějiny celibátu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury CDK, 2000.

HUSÁK, Petr. *Když rozpínají ruce, dotýkají se temnot: proměny kněžské identity v prostředí českého katolicismu v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2021.

JAN PAVEL II. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2015.

MÁDR, Otto. *Slovo o této době*: Praha, Zvon, 1994.

MÜLLER, Wunibald. *Liebe und Zölibat: Wie eheloses Leben gelingen kann*, Mainz: Matthias Grünewald Verlag, 2000.

MÜLLER, Wunibald. *Zamlčené rány: otázky sexuálního zneužívání v katolické církvi*. Praha: Portál, 2011.

PINCKAERS, Servais: *Prameny křesťanské morálky: její metoda, obsah, dějiny*. Praha: Krystal OP, 2022.

RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2019.

RYŠKOVÁ, Mireia; SEIFERTOVÁ, Sylva. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014.

SARAH, Robert, Benedikt XVI: RATZINGER, Joseph. *Z hloubi srdce*: Brno, Hesperion a Kartuziánské nakladatelství, 2020.

SCHOCKENHOFF, Eberhard. *Die Kunst zu lieben. Unterwegs zu einer neuen Sexualethik*. Freiburg im Breisgau, Verlag Herder, 2021.

STICKLER, Alfons M. *O církevním celibátu: jeho dějiny a teologické základy*, Praha: Česká biskupská konference, 2008.

WOLF, Hubert: *Celibát*. Praha: Prostor, 2020.

Články z časopisů

BERCEVILLE, Gilles OP. *Manipulovaná víra*. Salve č. 3, roč. 2019. S. 45–59.

PETRÁČEK, Tomáš. *Kněžství, kněží a dějiny*. Salve č. 2, roč. 2010. S. 25–34.

Internetové zdroje:

Církev suspendovala dva slovenské kněze, kteří zpochybňovali celibát, ČTK, 26. 9. 2018. <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/cirkev-suspendovala-dva-slovenske-kneze-kteři-zpochybňovali/r~0c4d214ac1a811e88bfaac1f6b220ee8/> (poslední návštěva 30. 6. 2022).

EMINGER, Zdeněk. O zdobrovolnění celibátu a kněžském manželství, 15. 11. 2021. https://www.christnet.eu/clanky/6611/o_zdobrovolneni_celibatu_a_knezskem_manzelstvi.url

(poslední návštěva 26. 6. 2022).

MOLNÁR, Jan. Proč nám to nikdy neřekli, 21. 2. 2021.

https://www.christnet.eu/clanky/6512/proc_nam_to_nikdy_nerekli_celibat.url

(poslední návštěva 26. 6. 2022).

Striško, Rast'o: *Exkluzivně: jeden z suspendovaných knězů bude pokračovat v svojom zamestnaní*. <https://www.noviny.sk/slovensko/374052-exkluzivne-jeden-zo-suspendovanych-knazov-bude-pokracovat-vo-svojom-zamestnani> (poslední návštěva 30. 6. 2022).

PAVEL VI. Sacerdotalis Caelibatus, dostupné z: https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_24061967_sacerdotalis.html

(poslední návštěva 14. 6. 2022).

ROHR, Richard: Pozitivní sexualita:

<https://groups.google.com/g/chlapi-myslenky/c/fe3ksmyB-vM?pli=1>

(poslední návštěva 20. 9. 2022).

VINCURSKÝ, Martin: Klerikální celibát v Čechách a na Morave v době předhusitské, dipl. práce, FF MU 2017.

https://is.muni.cz/th/sic37/Magisterska_praca.pdf (poslední návštěva 14. 6. 2022).

SKOBLÍK, Jiří. Poznámky k celibátu.

<http://ktf.cuni.cz/~skoblik/komentare/celibat.htm#obsta> (poslední návštěva 18. 11. 2021)